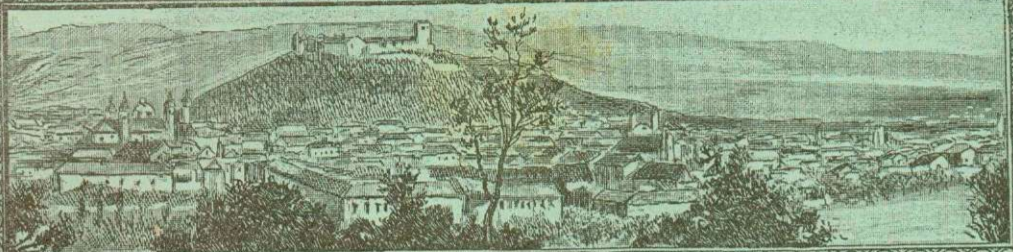

V Ljubljani, dne 15. kimovca 1896.

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

za LEPOSLOVJE in ZNANSTVO.

Leto IX.

Štev. 18.

VIRIBVS VNITIS
Z ZDRUŽENIMI
MOCMI!

Urejuje in izdaje
dr. Francišek Lampe.

Tiska
Katol. Tiskarna.

Vsebina 18. zvezka.

	Stran
1. Triglav. Zložil <i>F. S. Finžgar</i> . V. Koča. — VI. Ptujec	545
2. Na Gorenjskem. Zložil <i>E. Gangl</i> . 2. Divja trta. — 3. Dvojno hrepenenje	549
3. Za pravdo in srcé. (Tragedija v petih dejanjih iz časa kmetiških uporov 1. 1573.) Spisal <i>Anton Medved</i> . II. dejanje	550
4. Najmlajši mojster. (Povest iz l. 1608.) Spisal <i>Velimir</i> . (Konec.)	562
5. Vzori in boji. Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	566
6. Ptuj. (Krajepisno-zgodovinska črtica.) Spisal <i>o. H. Šalamun</i> . (Dalje.)	568
7. Izprehod na Notranjsko. Spisal <i>dr. Fr. L.</i> (Dalje.)	572
Na platnicah: <i>Socijalni pomenki</i> . (Dalje.) — <i>Riharjeva slavnost</i> . — <i>Trst-</i> <i>njakova slavnost</i> .	

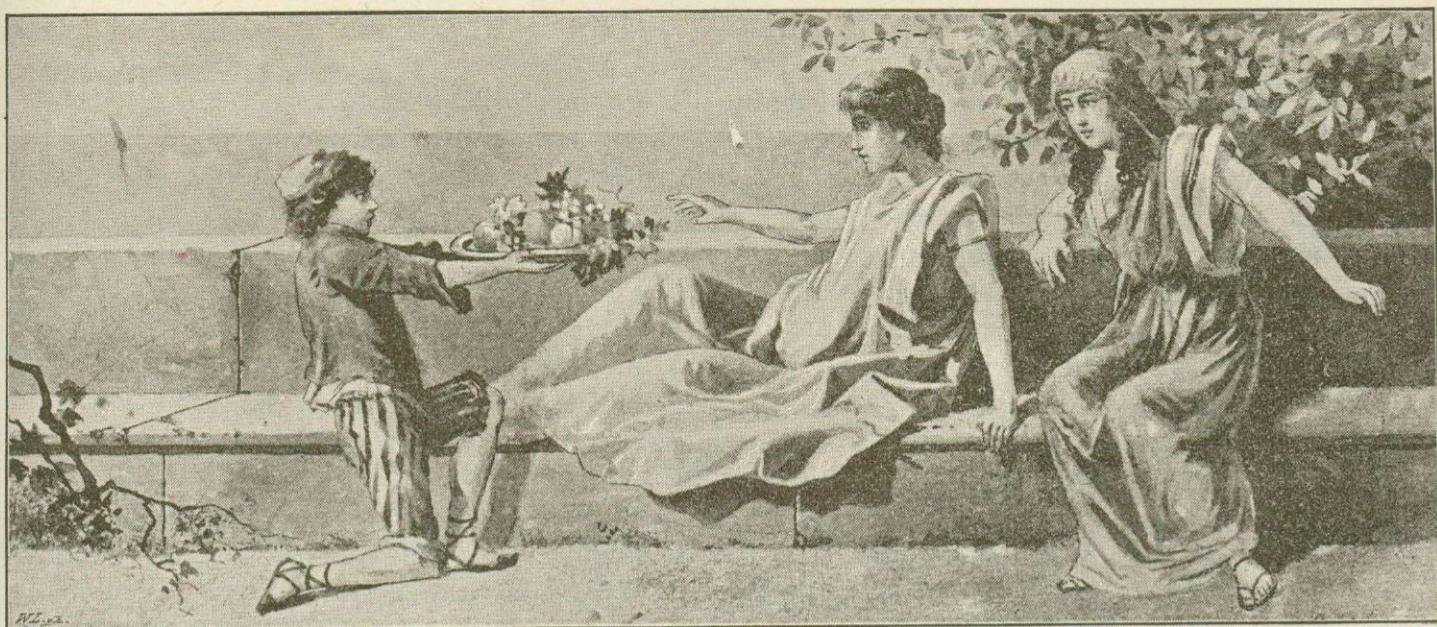
Slike.

1. Jesen na jugu	545
2. Peričnik. (Ilustracija k str. 514)	547
3. Mina in ptujec. (Ilustracija k str. 548) Spisal <i>M. Zarnik</i>	561
4. Forum Romanum. (Nekdanji glavni trg v Rimu.)	569
5. Pot na Otlico	572
6. Otlica	574

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII. in VIII. po 4 gld. 20 kr.

„Dom in Svet“ stane za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrť leta 1 gld. 5 kr. Za dijake na leto 3 gld. 40 kr., za pol leta 1 gld. 70 kr., za četrť leta 85 kr. V ptuje dežele po 1 gld. 20 kr. na leto več. Dobivajo se še vse letošnje (1896) številke.

Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje tudi „Katoliška Bukvarna.“

Jesen na jugu.

Triglav.

(Zložil F. S. Finžgar.)

(Dalje.)

V. Koča.

V naročju varnem silnega Triglava
 Sloni brezskrbno sočna zelenica;
 Ob desni in ob levi zid se dviga,
 Ki niso ga zidale smrtne roke.
 Celó Gigante skladi bi težili,
 Ki drug nad drugim rastejo navpik.
 Nešteti vekov dolgo vrsto že
 Ob zidu časa zob nestrpno gloje,
 Zajeda se v zidovje — pa zastonj!
 Ker stavila jih ni človeška roka,
 Zdrobila tudi jih ne bo nikoli.
 Zidar neskončni, ki iz nič sezidal
 Zidovje samopašno, On jedini
 Lahko ga zopet stare v nični prah.
 Na zid postavil večni je zidar
 Stolpičev vrsto in predorov mnogo,
 Kot stavi človek jih trdnjavam močnim,
 Da v njih se varno skriva pred sovragom
 In smrt iz njih med bojne čete siplje.
 Za bran sezidani ti stolpi niso,
 Nobena lestva se do njih ne vspnè,
 Omaga prej pušica izstreljena,
 Kot iz predora prileti do dna.
 A vendar v bran si jih postavil — Bog!
 Komu? Pastirju, ki v zavetju Tvojem
 Hvaležen Tebi pase svojo čedo,
 Pobožno snema pokrivalo z glave,
 Če Tvoj mogočni glas — grmeči grom

Pretresa sive skale in pušice
 Ognjene siplje po višavah mračnih.
 A časti svoji tudi za branik
 Postavil si mogočne stolpe tri:
 Visoka Vrata, Cmir, Triglav ponosni,
 Ki nemo vedno vprašajo pastirja:
 „Čegava roka taka je kot Moja?“

Čemerno Cmir se dviga na levici,
 Nasprotne hribe zaničljivo gleda,
 Ledeni sever reže z ostro ramo,
 Ki piha Vratom čez podboje sloke.
 Pogosto zajezí njegove dihe,
 Da leno plazijo se mu krog glave,
 V Pekel se zgrinjajo za Cmirovo glavó.
 Nad Vratu in nad Cmirom pa kraljuje
 Triglav, gorá najvišji gospodar.
 Po svetu daleč gleda z glavo trojno;
 Pozdravlja solnce, ko še spé doline,
 In v mraku dolgo se poslavlja ž njim.
 Sneženo polje krije mu oprsje,
 Vihar po polju orje bele brazde
 In točo vanje seje — mrtvo seme. —

V zavetju tem je skrita zelenica,
 Na njej ponižna Rupnikova koča.
 Mecesnovi in borovi krepelji,
 Okleščeni na pol, na pol kosmati,

Pošév sloneč zapôred drug na drugem,
 Podprti z drogi, zvezani z ročmi,
 Stoleten plot gradé leseni koči.
 Za plotom raste šavlje in koprive,
 In divja meta sope omamljivo.
 Smereki dve in starodavna bukev
 Stojé na sredi vrta gorskega.
 Smereki sta za streho drobnici,
 Na starodavni bukvi pa sloní
 V zavetju tamar ponosite Mavre.
 Pokrit je s čreslom, s kameni obložen,
 Da veter ne podere šibke stavbe.
 Za tamarjem stojijo majhne visli.
 Tam mirno lahko spi na mehkem senu,
 Kdor hoče prenočiti na planini.
 Na štirih stebrih se dviguje kočá,
 Stopnice vegaste držijo vanjo.
 Pred kočó je obdelana gredica,
 Z visokim plotom varno ograjena.
 To je planinski vrtec brdke Mine.
 V gredico seje zelišča koristna,
 A tudi zrno cvetno posadí —
 Saj cvetke so ponos deklíčev pravih!
 Za kočó tnalica je in sekira,
 Leži krog nje iverov gosti roj.
 Pastirja Mihe pridna roka cepi
 Na tnalici drvà za mlado Mino.

Na spodnji strani lesa je v ograji;
 Stezica gladka vodi skozi lesó.

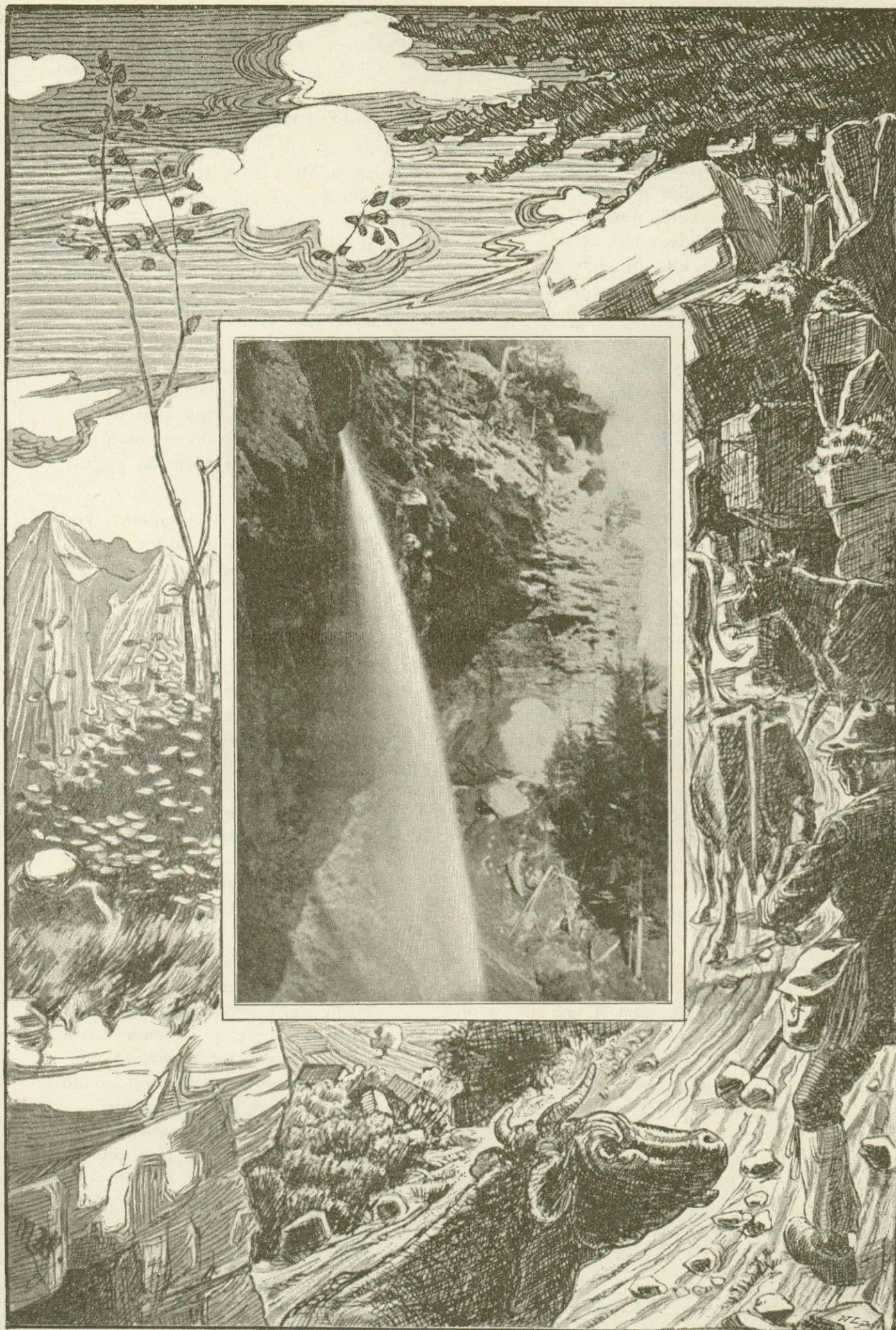
Po njej prihaja često brdka Mina,
 Ko hodi v Bistrico zajemat vode,
 Ko vrača s strmih se gorá domov,
 Kjer trgala je sočna zelišča,
 Da boljše krmo dá teletkom mladim.
 Po stezi tej prihajajo drvarji
 Pogosto k Mini vasovat zvečer.
 In todi z divjim kozlom in dvocevko
 Primaha često mladi dovški lovec.
 Krepčat se hodi v gostoljubno kočó,
 Gasit perečo žejo s sladkim mlekom.
 In Mina drage volje streže lovcu,
 Pomneč njegovih spremstev z nočne preje.
 Matijče je hvaležen za postrežbo
 In v znak hvaležnosti prinaša Mini
 Najlepših cvetov s sivih gôr triglavskih:
 Planik sneženih, zagorelih murk.
 Pogosto tudi mesto divje koze
 Teží mu pleča zveženj sočne trave,
 Ki v skritih špiljah v črni prsti rase.
 Matijče, vaje divjih koz stezá,
 Natrga take trave za teletke,
 Da bolj postreže ljubemu dekletu.
 Kako prekrasna si ljubezen taka,
 Ki tiho skrivaš se v srca globini!
 Neznana ustom je beseda vsaka,
 Ki skrito tajnost srčno razodeva.
 Le duši dobro čutita jedini,
 Da isti ogenj dvoje src ogreva
 In grel do zadnjega jih bode dneva.

VI. Ptujec.

Po stezi gladki šla je brdka Mina
 Zajemat vode z vedrcem na prod.
 Navpik je lílo solnce zlate žarke,
 Nebeški duh poveval je po travi,
 V kateri je živeló mlado cvetje.
 Na zelenici tajni mir je spaval:
 Nobena véjica se ni ganila,
 Šumelo listje zarjavelo ni,
 Ki zimi se je lani umaknilo.
 Senice gorske niso ščebetale,
 Stržék celo je dremal mirno v grmu.
 Z bregov se niso čuli glasni zvonci,
 In čul se ni hreščeči Mihov glas.
 Počivala je čeda v hladni senci,
 Ž njo vred na torbi spal je Miha v grmu.
 Umolknili sekire so udarci,
 Ki v rebri so vihteli jih drvarji,
 Za kôpe sekali postarne bukve.
 Po solncu so poznali, da je poldne,
 Krepit so šli se s kruhom in slanino,
 Gasit si vročo žejo z gorskim virom.
 Samo potoček je šumel po pesku,
 In val za valčkom je hitel po strugi,
 Skakljaje preko gladkih kamenčkov.

Na prod postavilo dekle je vedro.
 Kot srna lahkónogo v gorskem bregu
 Z mladičem se vrtí razposajenim,
 Izbirčna trga z ostrimi zobmi
 Vršičke mlade in najlepše liste,
 Tako je Mina šla na brdo nizko.
 Igraje trgala je mlado cvetje,
 Ki komaj je zazrlo božje solnce:
 Marjetice nedolžne, jeglič rmeni,
 Ovčice zlate, svedrce in sleč.
 V predpasnik beli iz domače preje
 Nabirala je rahlo cvet za cvetom.

Sloni na brdu mahovita skala,
 Bršlin po njej se vije gostolisti,
 Nad njo okorne roke širi bukev
 In s senco krije mahovo polico,
 Ki ljubko vabi sestí brdkó Mino.
 Na mehki mah dekle planinsko sede,
 V naročju ji duhti pomladno cvetje.
 Iz nedrija potegne rdečo nitko
 In pisan venec plete iz cvetic.
 Kedo-li srečen bo tako, da z vencem
 Ponašal bo se, ki iz gorskih rož

Peričnik. (Ilustracija k str. 514.)

Preprosto plete ga dekleta planinsko?
 Mladeniči ne nosijo za trakom
 Pletenih vencev od deklet podanih.
 Za trak pri krivcih šopek se zatika,
 Ne kita cvetna, kot jo plete Mina.
 Matijče rad se ž njenim cvetjem baha.
 A zanj z gredice trga Mina šopke,
 Da z gor dolinski cvet prinaša lovec.
 Mladeniči se čudijo doma,
 Ko dovški lovec ob nedeljah trdi,
 Da bele žene dajejo mu cvetje.
 A brez namena kita ni pletena —
 Pové rdečica to na zdravem licu,
 Ki bolj cvete kot sleč na mladih grmih.

Povila venec je mladenka brdka —
 In zadnji cvet je z nitko privezala.
 Vesela dvigne kvišku cvetno kito,
 Da lastni spretnosti bi se čudila:
 Kar v belem produ zahrsti stopinja,
 In klic razleže se po tajnem miru.
 „Matijče“, deklici je reklo v srcu.
 In to hitreje je pričelo bítí,
 Še bolj je v rdeče lice zacvetela.

Še drugič nekdo je zaklical krepko.
 Na produ, kjer je vědrce pustila,
 Zazná mladenka ptujega človeka.
 V predpasnik beli skrìje cvetno kito,
 Smehljaje steče po strmini k vodi,
 Veselo se približa ptujemu človeku.
 Neznanez vljudno deklico pozdravi
 In vpraša, kje je Rupnikova kočá.
 Čudeč se Mina takemu vprašanju
 Pokaže ptujcu na ravnico sočno,
 Kjer izza plota gleda njena kočá:
 „Poglejte, tam-le Rupnikovo kočó!
 Kje zvedeli ste zanjo, ker ste ptujec?“

„Po vasi sem pozvedal pri ljudeh,
 Če mogel bi ostati nekaj dnij
 V zakotju gorskem, pod Triglavom sivim.
 Mladenič čvrst, oblečen kakor lovec,
 Nasvetoval mi je planino to.
 Sam z mano šel celó je k Rupnici
 Povedat, kaj je vroča moja želja.
 Vesela me je Rupnica sprejela,
 Ponudila takoj mi svojo kočó,
 Trdeč, da hčerka gospodinji v gori,
 Ki rada gostu vsakemu postreže.
 In Rupnikova hčerka — to ste vi,
 Kot listu list ste materi podobni.“

„V gorah nam vsak je dobro došel gost
 In vsakemu odpremo gostoljubno.
 Če pa poslali so vas moja mati,
 Potem vam prav posebno bodem stregla,

Ker želja matere mi je ukaz.
 Vodé takoj zajamem z vedrcem
 Povêdem vas s seboj v leseno kočó,
 Stopím vam sladko mleko s smetano.
 Prilega se, če človek je razgret
 In hudo strujen po večurni hoji.“

Zajela Mina z vedrcem je vode,
 Posodo kot peresce je zadela
 In naglo krenila je po stezici,
 Ki skozi lesó vodi k bore kočí.
 Sledil ji komaj je že trudni ptujec.
 Pa ne od truda — od strmenja bolj
 Zastajale ob tem noge so ptujcu.
 Strmeč se čudi brdkemu dekletu,
 Ne vé, če je resnica ali var,
 Če morda vilo zre pogorsko, ali
 Hudobni Čatež moti ga zvijačno.
 Da táko bitje bi živelo v gorah,
 O tem še sanjal ni gosposki ptujec.

Prišla sta nemo v Rupnikovo kočó.
 Prostorno ni leseno bivališče,
 Ne sveti vanje skozi zorna okna
 Nebeška luč kot pri gosposkih dvorih.
 V ostenku lini dve režita pičlo,
 Odvrneta za okno in za dimnik,
 Če veter nagajivi izpod strehe
 Na tla pritiska dimove oblake.
 Ni sredi kočé mize češnjeve.
 Ognjišče starodavno iz prsti
 Oklep objema tam iz trdih brun.
 Pesica mu je zvesta čuvarica —
 Robot izdelek Mihove sekire.
 Železna koza pa drvà podpira,
 Ki komaj iskre čakajo med lonci.
 Visi na krivem hlapcu izpod stropa
 Bakreni kotel na verigi črni.

S police vzame Mina latvico,
 Nalije mleka sladkega v posodo,
 V pepelu iskro vkreše pod netivom,
 Da plamen švigne ob polenih suhih.
 Nudeč neznancu stol trinožni, pravi:
 „Ne bo tako pri nas se vam godilo,
 Kot ste navajeni v gosposki hiši,
 A sile tudi vam ne bo nobene,
 Postreči hočem, kolikor bom znala.“

In sedel ptujec je na nizki stolec,
 Z besedo živo je govoril Mini,
 Da stana lepšega si ne želi;
 Le žal, da dolgo tu ne bo ostal.
 Smehljaje sluša Mina govor gladki.
 Ni smeha ptujec razumeti mogel:
 Tako se smeja le preprosta duša,
 Katera veruje besedi vsaki.

Ko mleko se je grelo na ognjišču,
Iz belega zastora Mina vzame
Spletено kito iz pogorskih rož.
Brž ptujec je opazil pestre cvete,
Iztegnil roko je po redkem krasu:
„Krasota! Kje nabrali ste cvetice?
Kaj mnogo takih je v planini vaši?
Če to resnica je, tedaj sem srečen!“

Smehljaje zopet mu pritrđi Mina.
Umela ni prirodoslovca sreče,
Ki v gorah stiče za prirodnim krasom:
Neznatni bilki mahovi se čudi,
In vsako stvarico bi rad imel,
Naj pisan je metulj, naj hrost je majčken,
Neznaten kamenček na belem produ.

In takov bil je ptujec — lepi Otmar,
Ki gledal je zvedavo, kaj bo z vencem.

Za vrati v pogradu se beli postelj,
Kjer spi nedolžno spanje mlada Mina.
Nad vzglavjem je obešena podoba —
Naslikala je ni umetna roka —
Pa saj zastonj bi trudil se umetnik,
Ker človek slikati ne zná — Prečiste.
Za Njo dekle je pletlo rožni venec,
Za Njo rdečilo se je mlado lice.

Skrivnostno bilo je dejanje to:
Umeti more je srce le tisto,
Ki kot Triglava je zlato še čisto!

(Dalje.)

Na Gorenjskem.

2. Divja trta.

V hladnici tihi počivam,
Bedim in mislim in snivam
Ob knjigi poezij.

Po stenah lesenih prepleta
V zelenje se trta odeta —
Oh, divja trta je le!

Zvedavo se name ozira,
Pot solnčnim žarkom zapira
S širokimi listi sëm.

O trta, ti divja trta,
Kot roža na gredi si vrta,
Ki cvetja ne dá ji pomlad.

In kakor srcé si moje,
Ki mu življenje svoje
Sladkosti skriva zdaj.

Kakó bi drugače bilo,
Če grozdje bi tebe krasilo,
Ki daje nam vince sladko!

Pred mano bi v čaši kipelo
In kri hladilo in grelo
In v srcu budilo mi spev.

In misli bi mračne pregnalo,
Veselje mi v prsi dalo
In srečo in šalo in smeh.

Prijatelje klical bi k sebi,
Da pevali hvalo bi tebi
In sklepali večno zvestost.

Takó pa sam tu počivam,
Ob pesmih mislim in snivam —
O, trta, zakaj je takó?

3. Dvojno hrepenenje.

Oj pastirček, tožno
Gledaš ti z goré,
In v dolino tebi
Hrepeni srcé.

Iz doline k tebi
Zre oko, pastir,
In srcé mi hoče
V tvoj planinski mir.

Za pravdo in srcé.

(Tragedija v petih dejanjih iz časa kmetiških uporov l. 1573. — Spisal Anton Medved.)

Drugo dejanje.

1. prizor.

(Logarjeva soba).

Grajàn, Katarina.

Grajàn.

Težak je čas za kmeta, kot nikdar
 Doslej, kar meni sveti luč življenja.
 Živali nemi ne godi se slabše,
 In sužnikom poganov nekedanjih
 Ni trje šlo, kot gre ubogim kmetom.
 Kaj še imamo svojega? Ničesar.
 Ni zemlje, da bi dom postavil svoj,
 Ni časa, da bi delal záse kaj,
 Ni prava, ni sodnika, nič, nikjer . . .
 Mi smo teló samó bolešno, gnilo,
 Iz ktereга sesá pijavka kri.
 Gospôdi je žival najmanjša več
 Veljavna, kot smo mi, ki smo ljudje.
 Oh, ali nekđaj vendar je bilò
 Drugače, vse drugače boljše, lepše;
 Teh boljših časov pomnim tudi jaz,
 Dasi ni moja starost tolika;
 Za delo smo dobili svojo plačo,
 In kadar smo izpolnili dolžnost
 Gospôdi svoji kot podložni kmetje
 Z denarjem, ali z delom, ali s čim,
 Bilì smo prosti zopet in veseli.
 A zdaj teží naklada za naklado,
 Za davkom davek, tlaka podvojena
 Na kmeta, jarem, ki je neprenosen.
 Nikjer pomoči, brez tolažbe, upa
 Trpeti in trpeti, Bog pravični!
 Prehúdo je za stan, ki je potreben
 Kot drugi vsi stanovi in še bolj —

Katarina.

Andrejec mi je pravil oni dan,
 Da cesar sam se hoče potegniti
 Za tláčene ratarje. Ali ne?

Grajàn.

Beseda in dejanje — dve reči.
 Od kod prihaja neki zdaj pomoč?
 Kdo brani nas in kdo nam sodi pravo?

Kdo pregleduje po gradovih bukve,
 V katerih je zložena stara pravda?
 Kar se grajščaku zdí, velí, dobí
 Od kmeta. Kdo naklade nam nadeva?
 Mar vemo? A plačujemo jih vendar.
 In kazni za prestopke kdo nalaga?
 Grajščaki, kakoršne hoté sami.
 Nihče ni z nami na vesoljnem svetu,
 Če Bog nad nami ni. Usoda trpka!
 Na Turškem bil sem rob. Z žarécim ostnom
 Iztaknili so mi oči sovragi.
 Sto drugov z manoj je tedaj vihtelo
 Neštetokrat svoj ostri meč za dom:
 In vendar, ali morem reči danes,
 Da imam dom, svoj dom? In drugi,
 Kar je še živih, morejo li reči,
 Kaj in kogá pred Turki so branili?
 Tovorna smo živina za grajščake.
 In, Katarina, meni le verjemi,
 Da naju tù pusti samó Erazem
 In ne njegova srepa mati. Vedi!
 Med slabimi je on še najmilejši.
 Le žal, da vodi mati grad, ne on!

Katarina.

Oh, kadar me opomnite slepote,
 Na svojo mater zmislím se tedaj,
 Ki nikdar nisem je poznala, oče.

Grajàn.

Bog bodi njeni duši milostiv!
 Za strašno smrt jo odškoduj na nebu!

Katarina.

Za strašno smrt? Moj oče, kaj je to?
 To čujem prvíkrat. Za Boga, káj?

Grajàn.

Sekira turška jo je k tlòm podrla.
 Povem naj končno ti, ker si odrasla.
 Jaz sem ubranil tebe, šibko dete,
 Ker sem te skrìl v podstrešje v kup senà.
 Ujet sem bil, a še o pravem času
 Naznanil sem nekomu, kje si skrita.
 On te je rešil; a čez leto dan
 Pri Zagrebu odrešen sem te našel

Domá spet zdravo v vasi pri Lokvancu.
Lokvanec, ded Andrejčev, je takrat
Z menoj uklenjen v tihi noči zbežal.
On vedel je zaté, on te je rešil,
Ohranil meni za večer življenja.
Bodiva mu hvaležna jaz in ti!
Že davno ga pokriva črna zemlja — —

Katarina.

(Pokrije lice.)

Uboga mati, jaz velikrat molim
Za njó. Bog plačaj jo za vsako zlò!

Grajàn.

Trpljenja dosti že sem jaz okusil,
In vendar sem vesel, Bogú hvaležen,
Da ímam tebe vsaj ob svoji strani.
Sicer bi tudi jaz najbrže spal
Pod zemljo, kjer vrstniki moji spé.

2. prizor.

Prejšnja. Dizma.

Dizma.

Dober dan, Katarinica, dober dan oče, Gra-
jàn! Mir vama bodi! Da bi vama srečo pri-
nesel moj prihod!

Grajàn.

Hvala Bogu, tudi samá sva srečna.

Dizma.

Kakó je, deklè? Nekamo upála se mi zdiš.
Seveda, mladi ljudje! Kaj pa sestí mi ne bodeš
rekla? Glej jo, prijaznost neprijazno!

Katarina.

Ako želite, lahko sedete. Navadno pri nas
stojé opravite.

Dizma.

Danes bi pa skoraj sedel, ker je opravek
važen in utegnemo kaj zakasnéti.

Grajàn.

Važen opravek? Vi vzbujate radovednost.

Dizma.

Da, da, važen opravek in pa siten; vidva
ne vesta, kako siten.

Grajàn.

Vaši doslejšnji opravki so bili zmerom sitni
za vas in naju. Dovolíte mi te besede! Res
sitni, odkrito govorim.

Dizma.

Ni tako hudo menda! Danes hočemo priti
do nekega konca, ker meni samemu se že toži
hoditi v jednomer iz gradu semkaj. Katarinica,
le poslušaj!

Katarina.

Začnite torej! Jaz poslušam. Čim preje za-
čnete, tem preje končate.

Dizma.

Saj se vama ni treba tako nevedna delati.
Saj vesta, kaj hočem povedati, prav za prav
vprašati in zvedeti. Moj in vajin gospod Erazem
še jedenkrat in zadnjikrat vpraša tebe, Kata-
rina, če hočeš priti na grad. Oba lahko ver-
jameta, kako blag namen ima s teboj, dekle,
kako lahko osreči tebe in očeta. On sam bi
prišel, a pravi, da je že sam toliko govoril s
teboj, da prav lahko veš, kaj misli in kako
gorko te ljubi.

Grajàn.

Jaz sem rekel in zopet rečem, da ne. Ali
ni to dovolj?

Dizma.

Jaz pa vaju prosim v imenu svojega go-
spoda, da ga nikar ne žalita in nikar ne po-
dirajta njemu in sebi sreče. Dobro vama želim,
ker sem blag človek. In ko bi jaz tudi naj-
manje slutil, da nima gospod tako lepih na-
menov, kakor govori, jaz bi vama prvi sve-
toval: nikar! Zatorej premislita, premisli zlasti
ti, Katarina, kaj izrečeš z besedico: ne! Ti od-
ločiš, oče lahko samo svetuje.

Katarina.

Povédala sem mu prvikrat to, kar mu še
danes odgovarjam. Ne verujem. In ko bi tudi
verovala, kako naj grem iz borne, a ljube mi
domače kočé na grad med ptujce, med ptujce
po krvi, oh, in še bolj po srcu. Ob svojem
očetu sem bila, sem in bom srečna. Ali pa
bom tudi ob strani bogatega plemenitaša?

Grajàn.

Čemu govoriš? Jaz sem rekel in zopet rečem,
da ne. Pustite naju živeti mirno v nizki koči,
gospod pa naj si izbere na visokem gradu po-
nosno plemkinjo. Med nami zija prepad, ki ga
ni izkopala sama kri, temveč sila, ki nas tla-
čane biča.

Dizma.

Ali pa vesta, da je vitez Erazem tudi vajin
gospod, ki vama dobro hoče, ali vama tudi
lahko zlo stori, kaj?

Grajàn.

Veva, dobro veva. In kaj nama more storiti?

Dizma.

Oče Grajàn! Rečem vam, vi ste predrzni. In da vas sliši gospa na Raki, kdo vé, kako bi se vam godilo.

Grajàn.

Kako? Še jedenkrat rečem, kaj nama more storiti gospa, Dizma?

Dizma.

Zapodi vas lahko iz kočé, ki je njé last. Ali veste?

Grajàn.

To bi ona storila? Mogoče. Dandanašnji je vse mogoče.

Dizma.

Katarina, s teboj pred vsem govorim. Še jedenkrat te resno in ljubeznivo vprašam: Ali res ne maraš vsprejeti ponudbe? Zarotim te, da ti bo še žal. Jaz ti želim dobro.

Katarina.

O, gospod Dizma! Kako težka vprašanja mi dajete in hočete, da bi vam précej in jasno odgovorila!

Dizma.

Kakor hočeš, meni je dosti. Doslej je bil opravek važen, odslej bo pa siten. Imam povelje, da vaju zapodim iz logarjeve kočé, kamor se naseli nekdo drugi. In ker ste zlasti vi, Grajàn, tako uporni, rečem vama, da imata précej zapustiti ta dom, še nocoj.

Grajàn.

Takó! Takó! Usmiljeni ljudje!

Katarina.

(Proseče.)

Moj Bog, kdo je to ukazal? Oče, oh, saj ne pojdemo. (Prime očeta za roko in joka.)

Grajàn.

Sedaj veš, kam bi šla, sedaj čutiš. Midva pojdeva, Dizma, ali nocoj še ne! Lepo službo imate. Há, svojo milo hčer takim neusmiljencem v roke!

Dizma.

Môlči, stavec! Ti si kriv nesreče svoje hčere. Ti sam.

Grajàn.

Jaz jedini imam oblast nad njó. Nikdar, nikdar, ponavljam!

Dizma.

Ná, stari jezik! (Udari ga z bičem.) Ali boš molčal ali ne?

Katarina.

O gospod, o gospod, pustite očeta!

Grajàn.

Tako! Ti tepeš starca, ki je toliko na svetu prebíl, ki je gradu toliko let zvesto služil. Sramuj se!

Dizma.

Môlči! Pravim! Kdo je tukaj gospod? Sicer te ošinem še jedenkrat z dvojno močjo! (Zavzdigne bič.)

3. prizor.

Prejšnji. Andrej.

Andrej.

(Pride nenadoma, skoči k Dizmu in ga z rokama prime za roki.)

Stoj! Kaj delaš tu? Ali si človek, da tepeš starega moža?

Dizma.

Pusti me! (Brani se, a se ne more iztrgati.)

Andrej.

Preje te ne izpustim, dokler ti ne izpustiš biča. Ali te moti vrag, da pretepaš starost? Sram te bodi!

Grajàn.

O, Andrejec, Bog te je prinesel. Tepel me je brezbožni človek. (Joka.)

Andrej.

Izpusti bič, sicer te stisnem, da ti zapokajo vse krivične kosti. Ali boš izpustil!

Dizma.

(Izpusti bič iz rok.)

Čakaj, mladenič! Ako bi ti vedel, kar jaz o tebi vem.

Katarina.

Moj Bog! Gorjé, Andrejec, umiri se! Ti si jezen.

Andrej.

Ali naj molim ob taki pošasti?

Dizma.

Le počasi, fant! Ne bodi najedenkrat tako prevzeten! Čakaj no! Jaz sem preblag človek. Ti, Andrej, kmet iz Zalesja — —

Katarina.

Oh, saj je dobro, oh, saj je dobro . . .

Dizma.

Nič ni dobro. Slabo je zate, še bolj pa za tebe, Andrej. Ti si kletó neumno ravnal, da si me pestil. Kaj je tebi mari, kar imam jaz z ljudmi?

Andrej.

Hôdi strani! Opravil si za danes. Da se ti kaj hujšega ne zgodi . . .

Dizma.

Ne, ne, tako hitro ne grem. Čakaj, da k sapi pridem. (Počasi.) Ti, Andrej, kdo pa je zadnjič po hosti streljal, pa ne na divjačino — kaj? No!

Andrej.

Kaj tebi mar, kje in kdaj streljam jaz?

Dizma.

To nič! Samo to, kaj si streljal ali kôga, Andrejec, le pomisli!

Katarina.

O Bog! Oče, pojdiva v čumnato! Vi ste razburjeni. Pojdite! Oče, lepo vas prosim. (Vêde siloma očeta v čumnato.)

4. prizor.

Dizma. Andrej.

Andrej.

Gospod Dizma, vam se sanja ali blede.

Dizma.

O prav nič. Čakaj! Vprašati hočem drugače. Kdo pa je zadnjič govoril besede: „Hè, Katarina, le tako naprej! Drugič pomerim boljše.“ Jaz sem jih slišal in — razumel. Ali veš? In tako ravnaš, tako z menoj, Andrej?

Andrej.

Kakor zaslužite. Kdo je govoril te besede?

Dizma.

Ti. Kdo drugi? In jaz jih umem, prav natančno umem. In ako jih povem na Raki gospé Barbari ali gospodu Erazmu, Andrej — kaj? Ti postajaš nemiren, tvoj obraz bledí! Ali vidiš, kako si nespametno ravnal z menoj? Doslej sem molčal, odslej ne bom. Z Bogom! (Hoče oditi.)

Andrej.

Počakajte!

Dizma.

Nič ne bom čakal. Z Bogom! (Hoče zopet oditi. Andrej ga prime za roko.)

Andrej.

Jaz pravim, da počakajte! Vaš smeh ali posmeh vam hitro preženem z usten. Vi ste me vprašali in jaz vam nisem odgovoril. Gospod Dizma, zdaj pa hočem jaz vprašati in vi

odgovorite — ali ne, kakor vam je ljubše. Hè, gospod Dizma (Pošepeta mu nekaj na uho.) Kaj? (Gleda ga ostro.)

Dizma.

Andrej, ti se šališ? O, kaj ti misliš, kje, kdaj, kdo, kako, odklej, čemú, odkod, kam? Povej no, povej no, če kaj veš!

Andrej.

I, vse vem. Na celo vrsto tvojih vprašanj vem dolge odgovore. Kje? Tam ne, kjer ti misliš sedaj. Kdaj? — Večkrat in jedenkrat po zimi, po noči. Kdo? — Ti, ki nisi vreden, da te kdo gospoda imenuje. Kako? — Z lopato in dolgimi krivičnimi prsti. Odkdaj? — Morda, odkar živiš tukaj na Raki. Čemú? — To veš boljše sam. Da nasitiš svoje skopo, lakomno srcé. Odkod? — Z grada iz krvavih naših žuljev. Kam? — V gozd, v temò, katere siñ si. No, Dizma, ali si zadovoljen za danes? Če hočeš, povem na široko.

Dizma.

Ti nič ne veš. Ti si izmišljuješ, kaj se ti blôdi . . .

Andrej.

Čemu si lansko zimo po noči ob osmi uri prišel v ta gozd? Kaj? Jaz sem te videl, srečal in vprašal in ti si mi odgovoril, da si se prišel hladit. Ha, ha, po zimi hladit! In jaz bi ti morda celó verjel, da nisem vedel, kako se prideš včasih v gozd potit z lopato. Kaj bi tudi nadalje govoril. Jaz vem, jaz imam, slišiš, imam, jaz imam, če hočem. Ali še nisi zadovoljen?

Dizma.

(Stopi k njemu.)

Andrejec, če imaš, mólči? Prosim te, mólči; tudi jaz bom molčal. A jaz ti ne verjamem, dokler ne vidim. Povej mi, kje imaš?

Andrej.

Počasi, počasi. Kje? Saj sem ti povedal. Tam ne, kjer misliš ti.

Dizma.

Zato pravim, da nič ne veš, in ne.

Andrej.

Dosti. Jaz se ne maram danes še dalje prepirati. Pridi nocoj v tëmi sèm, in jaz te povêdem na ono mesto. Ali je prav? Jaz te bom tu čakal. Sedaj bodi konec besedij! Pridi, če hočeš, povedal ti bom še kaj. In mólči, sicer si ob vse — tudi ob dobro ime.

Dizma.

Jaz pridem. (Odide.)

5. prizor.

Andrej.

Le čakaj, ti krivična duša, čakaj,
Na dan naj pride tvoje zlò početje!
Kar jaz sem storil, moral sem storiti,
Ker sem iskal pravice svete zase.
A ti pijèš iz ljudstva kri, hudobnik!
O ne bojim se tebe, gospod Dizma,
Ti blagi Dizma! plemenito srce!
Hè, Katarina! Pridi! Kje si? Daj!

6. prizor.

Katarina. Andrej.

Katarina.

Kaj hočeš, kaj želiš, Andrej?

Andrej.

Poslušaj!

Po kaj je prišel, ki je zdaj odšel?

Katarina.

Saj veš, po kaj. Po kar že hodi dolgo.

Andrej.

In kaj si ti mu danes odvrnila?
Zakaj je tepel tvojega očeta?
Zakaj si ti prešla iz sobe preje?

Katarina.

Odgovor moj je bil jednak poprejšnjim.
Očetov pak je bil ostrejši danes.

Andrej.

Naprej! Zakaj si šla iz sobe preje?

Katarina.

Ker se bojim preprirov, bojev,
In ker bi oče še trdó govoril,
Razdražil vnovič oskrbnikov srd.

Andrej.

Takó! Mogoče. Katarina, ti!
Poglej me s svojimi očmi, poglej!

(Prime jo za obe roki.)

Jaz pravim, da poglej, tako, poglej!

(Pogleda ga naglo.)

Katarina.

Andrej! Za Boga. Ali si ob um?
Kaj to pomenja!

Andrej.

Mnogo, zame vse.

O Katarina, tebe me je skrb.

Gorjé obema, če ti je morda

Srce zastrupil, sladko govoreč
Tam gori tisti.

(Pokaže s pestjo proti gradu.)

Sama veš, kedó.

Gorjé, ti rečem.

Katarina.

O, Andrej, kako
Naenkrat se mi čuden zdiš. Zakaj
Pogled ti ves je besen v zadnjih dneh?

Andrej.

Zakaj? Ti vprašaš še zakaj, ti —?

Oh morda si nedolžna še tako,

Tako udana mi iz duše dnà,

Tako vsa moja,

(Prime jo zopet za roke)

da ne slutiš niti,

Kaj zahrumelo mi je v ozkih prsih —

Da, ti si moja vsa, edino moja,

Do smrti zvesta, vekomaj ljubeča — —

Katarina.

In ti si se premenil ves, Andrej,
O ti si ves drugačen, kakor nékdaj,
V besedah rezek, in v pogledih oster,
In — in — moj Bog . . . jaz zate se
bojim — —
Če je resnica . . . če sem prav umela —
Gorjé — o kaj si storil, kaj si mislil?

Andrej.

O tem mi ne govôri, Katarina!
Pozabi teh besed za vedno. Pomni!
Ne boj se zame! Kar sem takrat storil,
Od mene ni krivica, nì najmanja,
Pokazal sem, da tebe ne pustim
Za nič, nikdar, nikomur na vsem svetu.

(milo):

Ne sodi me preostro: kaj jaz morem
Če tebe v svojem srci sem izvolil?
Kje najdeš leva krotkega takó,
Da ne bi te napadel, če mu hočeš
Odvzeti dragi plen? Jaz nisem divji,
Ob tebi sem krotak, kot mirno jagnje.
A tudi planem v smrt, če bode treba.

7. prizor.

Prejšnja. Grajan.

Grajan.

Zahvaljen, moj Andrejec, stokrat, stokrat,
Da si me rešil trdega srcá
Brezbožnika! Sam Bog ga bode kaznil.
O, da imam plačilo zate! Bog
Naj tebe plača, dobri moj mladenič!

Andrej.

Jaz storil sem dolžnost samó, tem rajši,
Ker veže me ljubezen gorka k vama.
Ker me razjeda črt na oskrbnika.
Plačilo, oče moj, Grajàn, plačilo —
To mi je vaša hči, najdražja hči,
Ki hočete jo meni zaročiti.

Grajàn.

Da, tebi in nikomur drugemu
Na svetu. To prisezam.

Andrej.

Hvala Vam!

Jaz čuvati jo hočem kot oko
In vam ozarjati večer življenja
Z ljubeznijo udano in pokorno.
Zato, moj dragi oče, dobri oče,
Storíte, česar sem vas prosil že,
In danes vnovič prosim.

Grajàn.

Česa prosiš?

Andrej.

Pred vas naj tu poklekneva, in vi
Očetov blagoslov izgovoríte
Nad nama, da bom vedel, trdno vedel:
Družica moja bode Katarina,
Od vas mi dana s svetim blagoslovom.
Napoči buren čas ob kratkem tod,
Za njim napoči miren, lep in jasen,
In takrat naju zveže večna vez.
O pojdi, Katarina, in poklekni!
Pripravljen zdi se oče.

(Primé jo za roko.)

Pojdi, pojdi!

Katarina.

Zakaj se ti mudi?

Andrej.

Zakaj se mi —

Ne vprašaj me, vprašaje me ne žali!

Grajàn.

Le poklekníta, draga mi otroka!
Kot slepi Izak sina Jakopa,
Jaz tebe blagoslavljam, moj Andrej:
Da Bog ti roso daj z neba na polje,
In plodno zemljo, dosti vina, žita,
Da bodi blagoslovljen zárod tvoj!
In ti, bogastvo moje, radost moja,
Spomin pokojne in nezabne žene,
Ti, moja hči, ob njega močni strani
Uživaj srečo, zadovoljna leta.
Temà preide, dan na nebu vzide
Nekoč i tlačnim ratarjem v dómu.

Pravice čut razgrne močna krila,
V zaščito sprejme vsakega človeka
Nekoč, o da bi doživela vidva
Te dneve blažene! Morda jih bosta.
Ko bode prêpad med gospôdo in
Med nami ljudsko pravo premostilo,
Ko bode vedel kmet, za koga dela,
Pod svojo streho, na zemljišči svojem
Gojil in ljubil svojo bo družino.
Jaz pač ostavim preje domovino
Solzâ — dokler pa bodem še na zemlji,
Ne pozabita, da sem vajin oče,
Tem bolj podpore vreden, čim starejši.

(Vstaneta in ga poljubita.)

8. prizor.

Prejšnji. Lokvanec.

Lokvanec.

Hvala Bogu, da sem te vendar dobil! Moj
sin, zakaj te nikdar ni doma?

Andrej.

Saj daleč nisem od doma. Sicer pa je, kakor
sami veste, tukaj moj drugi dom.

Lokvanec.

V teh resnih dnevih. (Šepeta mu nekaj na
uhó.)

Katarina.

Oh meni je tako nekako tesno pri srcu.
Pojdiva, oče! Vidim, da imata svoje pomenke.
Andrejčev oče je prišel. Ali greste?

Grajàn.

Idiva torej, da ju ne zmotiva! Kakor hočeš,
Katarina. (Gresta na desno stran v čumnato.)

9. prizor.

Andrej. Lokvanec.

Lokvanec.

Tako je prišlo. Poglej! (Ogleda se za odés-
lima.) Vidiš, ni, da bi skrival teh besed pred
Grajanom, ali boljše je vendar, da jih kolikor
mogoče manj vé. Vse se nam lahko pokvari,
če pride reč na dan. Do dvajset tisoč jih šte-
jejo. Vsi so z raznim orožjem preskrbljeni. Celó
nekaj topov imajo. Tahi je poročal deželni
stanovom, piše na različne strani, menda celó
nadvojvodi Karolu. A kaj, ko je prepozno!

Andrej.

Torej, oče, dan rešilni se bliža tudi za nas.
O kako si ga želim jaz! Pred to zverjó, ki
preži na jagnje, bom potem varen, in jaz, oče,
— potem bom zopet zmerom ob vaši strani.

Lokvanec.

Pusti za sedaj te misli, Andrej! Tu je treba nedeljene moči za našo sveto stvar. Vse drugo lahko potem uravnaš. Čemu se v jedno mer plaziš tod, podnevi in ponoči? Nekaterikrat sem bil že nevoljen.

Andrej.

(Razburjen.)

Kaj mi pomaga vsa prostost, vsa zmaga, če mi ukrade kdo najdražji zaklad? O, jaz ne morem spati, misliti nič, dokler ni ona varna. Gorjé, če se je kdo dotakne . . .!

Lokvanec.

Andrej, jaz imam o drugem s teboj govoriti. Čuj! Oberč je šel sinoči v Klanec, kjer zbira Ilija glavno vojsko. Nam je pred vsem vedeti, kdaj se očitno vzdigne ž njo, kam jo misli udariti, kdaj pride v naše obližje, kje naj se mu pridružimo. Vse to snujejo na Hrvaškem Pasanec, Magajec, Gobec in on. S Končanom in Podlesnikom in z nekaterimi drugimi sem že govoril, kje naj se zberemo in počakamo Oberča. Poslal sem dva zanesljiva hlapca v Vrbičje in Kótanj, da povabita po jednega ali dva vaščana k temu shodu. Ti pak pojdi danes in sicer kmalu v Laze in Zavodje z istim opravkom. Čas je kratko odmerjen. Oberč bo hodil celo noč, da ga tukaj ne pogrešé. Vsi skupaj se dokončno pomenimo, kako bomo ukrenili, kadar zvemo natančno načrt voditelja Ilije.

Andrej.

Kdaj bo shod in kje?

Lokvanec.

Shod? Še nocoj, Oberč utegne vsak čas priti, ali je morda že prišel. Snidemo se ne daleč od tukaj med onima dvema gabroma, saj veš, kjer smo lani sekali.

Andrej.

Tam? Kako da tam? Zberimo se drugje!

Lokvanec.

Povedan vsem je ta kraj. Zdaj ne moremo preminjati. In čemu tudi?

(Andrejec se zamisli.)

V vasi se ne moremo, ker bi vzbudili sum in ker se na vse vaščane doslej še ne moremo zanesti. Prišel je neki ukaz na krške uradnike in gradove, da naj ostro pazijo na pomenke, ki jih imamo mi, zlasti, kadar nas je več zbranih. Kraj pak, ki sem ga določil, je prvič zeló pripraven za ptuje vaščane, ker sem ga jim lahko opisal, in je vsem jednako daleč do njega.

Drugič je varen pred grajskimi, ker ne morejo do njega kakor mimo te kočé ali skozi vas. Tu in tam pa lahko nastavimo stražnike, ki nas opozoré z dogovorjenim znamenjem na opasnega došleca. Nocoj torej, kadar se do dobra stemní, snidemo se tam. Iz Zavodja in Laz privédi jih ti na mesto! Le-ti bi namreč teže pogodili pravo stezo.

Andrej.

(Kakor bi se nečesa spomnil.)

Dobro, dobro! Jaz bom tukaj stražil s puško. Iz te ustrelim, kadar pride kdo od grajskih sém. Takrat se razidite. Dobro! Potem sem zadovoljen.

Lokvanec.

Toda prosim te, sin, podvizaj se, da se vrneš o pravem času! Jaz grem nazaj v Zalesje čakati Oberča.

Andrej.

Jaz pojdem odtod naravnost v Laze. Z Bogom, oče. (Lokvanec odide.)

10. prizor.

Andrej, potem Katarina.

Andrej.

Čudno! Isti kraj, kamor sem bil že tako nocoj namenjen. Nič ne dé. Tu bom čakal Dizmo in ga zadrževal nekaj časa. (Zamisli se.) O sladka misel! Za nekaj dnij prost, varen, sam ob njej . . . Katarina!

Katarina.

Ali ni očeta več? Ti si vesel.

Andrej.

O da, vesel! Katarina, še nekaj dnij in midva bodeva sladko prosta in sladko zvezana! Z Bogom! Z Bogom! (Odide.)

11. prizor.**Katarina.**

(Po premisleku.)

Vesel je šel, a jaz vesela nisem.

(Vzdihne.)

Moj Bog! jaz nimam v srcu več mirú, Nekdanjega mirú nič več, nič več.

(Sede na klop.)

In kaj tu hruje notri, kaj me peče?
So-li to slutnje tesnega strahú,
Je-li to vest, pomneča težke krivde,
Je-li to čustvo tožno samo v sebi?

(Vstane.)

V desnico sem mu segla pred očetom
V slovesnem hipu, oh tako hladná,

Kakor nikdar še doslej. Zakaj, ne vem,
A nekaj čutim, da se ga bojim.
On ni mi storil zla nikdar na svetu,
Življenje mi je rešil ded njegov.
Moj oče ga kot sina ljubi. Jaz pa . . .
Oh saj ga tudi ljubim . . . ali ne . . .
Le on postal je drugi, on samó
In jaz . . . Andrej, o jaz sem tudi druga.

Zavesa pade.

Gozd. V ozadji dva gabra ob rebri. Noč. Lunin
svit.

12. prizor.

Podlesnik, Oberč, Lokvanec, Končan, in več drugih
kmetov.

Oberč.

Čas naše rešitve je torej blizu. Končano bo skoro suženjstvo in tlačanstvo. V Klanecu sicer nisem mogel priti do Ilije samega, pač pa sem govoril z dvema njegovima kapitanoma, ki vesta prav gotovo, kako se bo vršil pravični boj. Ilija, naš slavni vojskovodja, pride v kakih treh dneh iz Klanca z vojsko — ima je blizu 15.000 móž — do Brežic onkraj Save. Spotoma bo zbiral k sebi vse pristaše, katerih mnogo je že sporazumljenih ž njim. Iz Brežic pošlje kako četo dva tisoč móž proti Vidmu, da se polasti brodov in prepelje čez Savo do Krškega. Tam naskočijo mesto. In ta čas je za nas najbolj imeniten. Ako je Krško obkoljeno, potem nam je lahko delo. Naša naloga bodi, in to sta mi oba kapitana zatrjevala, samo ta, da svoj grad napademo, grajske ujamemo, in tako ubranimo vsako zvezo grajskih ljudij. Celotna vojska bo tako brez ovire stopala naprej, jeden del proti Novemu mestu, drugi na Štajersko ob Savinji do Celja. Ako se nimamo od Krškega bati, potem je grad Raka, kamor spadamo, v pol ure naš. Mokrice napade vojska sama, zlasti da vzamejo Gregorijancu Jeseniški brod. Takisto je naročeno po Dolenjskem večini kmetov, da zmorejo najprvo svoj grad, ker glavna vojska se ima v bran postaviti onim četam, ki jih pošljejo deželni stanovi ali mogočnejši grajščaki.

Več kmetov.

Bog živi Ilijo in Gobca; ona sta naša rešnika.

Oberč.

Zlasti pa se mi je naročalo, da imejmo trden red tudi pri najmanjši četi. Ne vsak s svojo pestjo, po svojih potih, zoper svojega hujšega sovražnika moramo iti, ampak združeni z jednim najmodrejšim in pogumnejšim vodnikom — in temu moramo biti pokorni.

Več glasov.

Naš je Lokvanec, naš je Lokvanec!

Podlesnik.

In kaj naj storimo z grajskimi, z našim Erazmom in Barbaro? Ali naj ju ubijemo, ali kaj?

Oberč.

Tudi to sem povprašal. Dejali so mi, da ne drugače, kakor le tedaj, če ga drugače ne bi mogli ujeti ali zvezati. V Zagrebu se postavi po končani zmagi sodišče, in tam bomo s svojim kraljem sodili, kdo je vreden smrti, kdo življenja. — Rekli ste poprej o Lokvancu, da bodi naš vodnik. Ali ste, ali bodo vsi zadovoljni ž njim? To je treba preje resno preudariti.

Vsi.

Vsi, vsi smo zadovoljni.

Podlesnik.

Za Laze in Závodje jaz vem, da jim bo Lokvanec najbolj povšeči.

Končan.

Za Vrbiče vem jaz.

Več glasov.

Povsod, povsod: Bog živi, Lokvanec!

Oberč.

To me v resnici veseli. Jaz sam od srca priznavam, da ga ni sposobnejšega med nami.

Lokvanec

(ki je ves čas resno molčal):

Izročili ste mi čast in odgovornost. Hvala vam! Ne zato, da bi bilo meni kaj na časti. Ne, da bi mi bili vi pokorni. A reda je v resnici treba. Nobena četa brez glave! Jaz sprejemem vodništvo, če mi zaupate, a je tudi odstopim vsakemu, kdor méni, da je tudi sposoben. Mi smo vsi bratje po krvi, po stanu, in kar je sedaj največ, mi smo vsi tovariši v trpljenju. Treba je bilo razbiti klete verige, ki bi nas malo ne uničile, ubožale, umorile. Zato si ostanemo tudi bratje v boju za svojo pravdo. Skupaj se bomo posvetovali, skupaj dvigali in vihteli orožje, kjer bo treba, skupaj se zmage veselili, bratovsko mirno potem zopet med seboj živeli. Verujte mi, z nami je Bog! Ako bi našli sodnika, radi bi klečé položili predenj bridko pritožbo, udali se modri razsodbi; a mi nimamo sodnika, zato naj sodi meč in orožje. Zastonj so bile naše prošnje pri cesarju, zastonj pritožbe pri sodiščih, pri gospóski višji in nižji — ostali smo sami — zato vstanemo sedaj tudi sami. Naše geslo bodi —

Oberč.

Kakor hrvaških kmetov: Rajši stokrat umreti,
kakor tlačaniti!

Več glasov.

Rajši smrt, rajši smrt!

Oberč.

Pri Krškem sem najel, kakor si mi sve-
toval, Lokvanec, dva slà, ki nam naznanita, kdaj
se vojska zbere ob Krškem. Takrat se moramo
tudi mi précej vzdigniti.

Lokvanec.

A preje previdnost! Hodímo po svojem
delu, kot bi ničesar ne slutili. Da, bodimo še
mirnejši, pokornejši proti gradu, da ne vzbudi-
mo najmanjšega suma. Ob dohodu slòv pa
postane naše orodje — orožje. V Zalesju se-
veda se zberemo. A zbrati se bo treba kar naj-
hitreje in najskrivneje, dokler smo vsi skupaj.
Tretji svečan, kot si rekel, dragi mi Oberč, bo
slobode dan. Takrat bodímo po vseh vaseh
pripravljeni na poročilo. Ostanímo si zvesti
tudi ko bi nas nesreča spremljala v boju. Vsi
za jednega.

Več glasov.

Jeden za vse! Jedini smo! (Nekateri dvigajo
roke v prisego, drugi segajo Lokvancu in med
seboj v roke. V tem počí strel.)

Oberč.

To je znamenje: Idimo! Idimo!

(Več jih odide na desno.)

(Lokvancu, ki še stoji.)

Lokvanec, pojdi!

Lokvanec.

Ne boj se, Oberč! Le pojdi z drugimi!

(Oberč odide.)

(Podlesnika in Končana pridrži z rokama.)

Naše maščevanje velja pred vsem Barbari.
Povejte to po vaseh; Erazem je boljši, boljši.
Razložíte drugim, da se kdo predaleč ne spo-
zabi. Le pojdita sedaj mirno brez strahu. Moj
sin prihaja! A vidva le pojdita! Précej, précej!

(Odideta naglo.)

Lokvanec.

(Sklene roki in jih vspne proti nebu.)

Bog, Ti bodi z nami! Ti nam pomagaj v
boji za staro pravdo! (Odide.)

13. prizor.

Andrej. Dizma.

Andrej.

(S plamenico.)

Prišla sva na mesto!

Dizma.

(Plašno.)

Kaj šumi? Ali čuješ? Nekaj šumi!

Andrej.

O, čujem. To so sami hudiči, ki so stražili
tvoj zaklad, hè! Dizma!

Dizma.

Andrej, bodi pameten, kaj lopotaš?

Andrej.

Pred nama so zbežali. Nič se ne bojte,
gospod Dizma! Ali čujete šum? Še ga čujem.
Vragi so neugnani. Nikar se ne tresite! Noč
ima svojo moč. Posebno za človeka, ki ni nič
vreden.

Dizma.

Pokaži, pokaži! Mesto, kraj . . .!

Andrej.

Igra vam v prstih! O gospod Dizma! (Gre
k njemu.) Ali vam more biti toliko do suhega,
hladnega, mrtvega denarja? Ali nimate nič draž-
jega, lepšega na svetu? Meni se smilite!

Dizma.

Pokaži, da verjamem; Andrej, povej, če
imaš, kje imaš, Andrej, povej, zato sva prišla!

Andrej.

Tukaj! Pojdite sem! (Udari s puško na tla
pred gabroma.) Tu leži vaš in naš zaklad.

Dizma.

Tù? Kje? (Gleda mesto.) Odkôplji! Jaz ne
verujem. Andrej, odkopljiva! Dej!

Andrej.

(Smejé.)

Vi ne verjamete? Saj je vse jedno. Odkopal
ne bom, veste! Tukaj je!

Dizma.

Ti nimaš lopate, ali rovnice, ali kakega
lesa? (Gleda okoli.) Jaz ne verujem. Imej svoj
zaklad. Jaz grem! (Hoče oditi.)

Andrej.

Pojdite, le pojdite! Toda svojega denarja
od nocoj ne bode več videli.

Dizma.

Andrej, samo to povej, ali je tu denar in
povej, kje! Sebi v korist, samo sebi.

Andrej.

Zakaj ste preje pred logarjevimi ustrelili?
To mi preje povejte!

Dizma.

Videl sem skovirja na veji. Mesečno je bilo in streljal sem.

Andrej.

Kje imate mrtvega skovirja?

Dizma.

Tukaj. (Izveče skovirja iz žepa in ga kaže Andreju.)

Andrej.

Hú, skrijte mrtvaškega ptiča!

(Dizma ga vtakne v žep.)

Dizma.

Še jedenkrat vprašam, kje imaš svoj zaklad? Ha, ha, ha, moj zaklad! Jaz revež, ubožec, trpin — zaklad!? Le imej ga in kupi si grad, in oženi se, in živi kot grof! Vse, vse ti privoščim. Jaz sem se zopet prišel hladit. Zdaj pa grem nazaj. Lahko noč, Andrej! Ne vem, ali si bolj dober ali neumen. Lahko noč. (Odide.)

Andrej.

(Glasno.)

Tukaj je. (Odgrije rušnjo.) Gospod Dizma!
(Dizma se vrne.)

Tukaj je. (Potisne lopato v zemljo, ki se ustavi žvenketaje.) Čuli ste žvenk lopate, ki je udarila na kovinski zaboj. Zdaj verjamete?

Dizma.

(Gleda mesto.)

Nič še ne prav! Čakaj, da bliže pogledam. (Zdrzne.) Res je, ti imaš, kar je mojega.

Andrej.

Hvala Bogu, da ste naposled spoznali, zakaj meni je bilo že neprijetno to ugibanje in poskušanje.

Dizma.

Kaj si ti mislil s tem denarjem narediti, predno si mi skrivnost izdal, da veš zanj?

Andrej.

Mislil nisem nič, a varno sem ga stražil, dokler je bil še na starem kraju. Dvakrat sem vas videl, gospod Dizma, ko ste prišli, pa nič vzeli, le noter devali.

Dizma.

S svojim denarjem delam vendar, kar jaz hočem. Ne?

Andrej.

S svojim, da. A z ukradenim ne. Denarja je tu malo preveč, ha, ha! Nikar se vendar ne zvijajte, vse vam nič ne pomore. In jaz vam

le nekaj drugega razjasnim, zakaj vas nisem ovadil že davno. Zato, ker sem privoščil kazen grajskim, njemu in njej, in ker je bil denar tako v moji oblasti. Tako sem čakal, da so se preminjali naši žulji v zlato in srebro in polagali v hladno zemljo, iz katere so se rodili. Ha, ha!

Dizma.

In kaj hočeš z mojim skroviščem?

Andrej.

Sedaj samo hočem, da molčiš o mojih besedah, katere si z radovednimi ušesi ujel. Za nekaj časa, nič drugega.

Dizma.

Ali tvoje dejanje in moje! Pomisli, če te jaz vendar le ovadim.

Andrej.

Ovadi! Pojdi hitro na grad! Še nocoj ovadi, če se ti ljubi. O, Dizma, Dizma, na tebi je vsak las krivičen. Ali sem krivično ravnal, če sem sam pravico iskal? Jaz se ne bojim nič, prav nič.

Dizma.

Prav govoriš! Čemu bi se bal mene. Jaz sem blag človek, jaz te ne ovadim, če mi sedaj-le ves denar pobereš in me še naznaniš kjer koli. Veš, zakaj? Zaradi Katarine mi je. Ona se mi smili, ko bi te ujeli in kaznovali, in to prav milo ne. Kako se motiš, če misliš, da mi je res toliko do denarja! Jaz nisem več mlad, in služba mi nese toliko, da lahko živim. Družine nimam nobene, sorodnikov nič. Kaj bi bil meni denar?!

Andrej.

(Rogaje.)

Zakaj jih nisi nekoliko najel, da bi ti verjeli. Ne govôri meni tako . . .

(Začuje iz dalje: Pomoč, pomoč!)

Dizma.

Kaj je to, ali si čul?

Andrej.

(Prestrašen.)

Kaj je to? (Obrnjen proti ozadju, od koder sta prišla; klic se ponovi: Pomoč, pomoč, oče, oče!) To je glas Katarinin . . . Kaj je! Bog! (Zbeži proti ozadju, Dizma za njim, a se skoro vrne.)

14. prizor.

Dizma.

(Mane si roke.)

Dobro sta napravila, prav dobro. (Ogleda se.) Tako, tako, fant! Jaz te bom že spame-

toval. Ti boš za mojim denarjem lazil! Hè, hè, hè! Zdaj pa le išči dekleta, jaz pa — kako sem neumen, čas je drag. (Iz vleče rovnico in začne kopati.) Le čakaj! (Koplje.) Jaz sem res preblag človek. Preusmiljen. Zakaj nisem hudiča précej zatožil? Kako globoko na okoli bo treba kopati! (Gleda včasih nazaj.) Tako hitro se menda ne vrne. Iskal bo. Starca bo tolažil. Ali je bil ta lopov katerikrat doma? Gozdni vampir! (Trudi se in obriše pot s čela.) Moj denar! Če sem obenj? Hitro! (Z novo silo koplje.) Kadar sem kaj napak napravil, vselej sem bil predober. Le čakaj, zdaj bo druga! Da bi bil le hitro gotov! Če se prav skrijem kje. Ali skrijem denar. (Navrè rovnico, da bi vzdignil zaboj. Roč počí in se zlomi.) Ná. Zdaj pa imam. O ti . . . kaj pa zdaj? Tako bom vzdignil z rokami. (Sklene se klečé k jami in poskusi.) Pojde, pojde! Maje se, maje se. (Napne se in zopet obriše pót.) Nazaj v jamo, hitro, hitro. Roč je tukaj, železni obod je že tukaj, hvala Bogu. Zdaj sem dober. Zdaj pa je potegniti treba. (Vleče z veliko silo.) Nič, nič! O ti . . . Še jedenkrat! Brž, brž! (Vleče počasi roko iz jame.) Takó, imam, imam. Zunaj je, zunaj je. Jo že imam. (Zaboj privleče ven in si hitro obriše čelo.)

15. prizor.

Prejšnji. Andrej.

Andrej.

(Prileti, kakor divji.)

Katarina, Katarina! O Bog!

Dizma.

(Vrže zaboj nazaj v jamo.)

Ti! ali je bil to res glas Katarine? Ubožica, kaj se je zgodilo?

Andrej.

(Zagleda izkopano jamo.)

Kaj, kaj — Dizma, lopov!

(Zagrabi ga z obema rokama za vrat.)

Kje je Katarina, kje je Katarina? Povej! govôri! Sicer te zadavim, zmečkam, poteptam.

Dizma.

(Skozi grlo.)

Pusti, vrag! — Andrej — jaz — ni —

Andrej.

Kje je Katarina? Povej! V trenutku si mrtev. (Izpusti ga za vrat in prime za roke.) Govôri, črna duša!

Dizma.

Ali si ob um? Andrej! Poslušaj! Ti bi me skoro zadavil. Kaj hočeš? (Dihetá.) Jaz nič ne vem . . . Zakaj si me . . . Počakaj, jaz povem . . .

Andrej.

Hitro! Kaj veš. Na dan! Na dan!

(Strese ga z rokama.)

Dizma.

Izpusti me, Andrej. Lepo te prosim, jaz ti vse povem.

(Andrej ga izpusti.)

Andrej.

O Katarina! Kje si? Kje si?

Dizma.

Vidiš Andrej, zakaj si me napadel, zopet si neumno ravnal. (Andrej se nasloni na gaber.) Kaj sem ti jaz naredil? Povej vendar, kaj je bilo? Kje pa je in kaj je s Katarino?

(Andrej molči.)

Ubogo dekle! Meni se smili. Andrej! Povej, kaj je bilo. Jaz bi morda kaj vedel, kako je prišlo.

Andrej.

Gospod Dizma, povejte, povejte, kar veste.

Dizma.

To se reče: gotovega nič ne vem.

Andrej.

(Stopi prijazno k Dizmu.)

Katarina je na gradu, na gradu in nikjer drugje. Gospod Dizma, ali ne?

Dizma.

Mogoče, prav mogoče. Celó verjetno je. To si tudi ti mislil, ko si me napadel. Ali zakaj si me napadel? Meni hodi nekaj v spomin.

Andrej.

O gospod Dizma! rotim vas! prosim vas, povejte, ali veste kaj? Jaz vam dam vse, če mi poveste, kje je. Kako jo je môči rešiti? Povejte!

Dizma.

Naj bode! Pozabim naj bolečine, ki si mi jih zadal. Zaradi Katarine. Čuj, jaz nekaj vem. Zadnjikrat sem bil pri Logarjevih, poslan od gospoda Erazma z vprašanjem, če hoče Katarina na grad za vedno. Saj veš. Ko sem domov prišel, povedal sem Erazmu, da je Katarina neomahljiva in trdno zvesta tebi, rekel tudi, da

se jaz nič več ne ganem k njej, da bi jo pregovarjal in vabil, da sem jaz vsega sit itd. (Skrivnostno.) In gospod Erazem mi je dejal: Dobro, če lepa beseda ne pomaga, ukrenili bomo drugače.

Andrej.

Kaj? Kaj, to je rekel?

Dizma.

Da, to je rekel, ravno to! Jaz takrat še nisem razumel, kaj misli in namerja, toda nocoj, nocoj utegne biti vsa stvar v zvezi.

Andrej.

O je, o je, v prokleti zvezi. (Dizmu proseče.) O, gospod Dizma, ali jo morem rešiti précej nocoj, ali vsaj jutri? Vi ste na gradu, vi veste vse, vi jo lahko rešite.

Dizma.

Jaz? Ne rečem, da bi je ne mogel.

Andrej.

Jaz vam dam v istem trenutku, ko stopi Katarina v vas Zalesje, vse to imetje v zemlji za vedno, ne da bi kdaj zinil o njem. — Prosim vas, gospod Dizma, rešite jo, odprite ji, nanzanite mi, da jo pričakam.

Dizma.

A ta zaboj je treba zakopati.

Andrej.

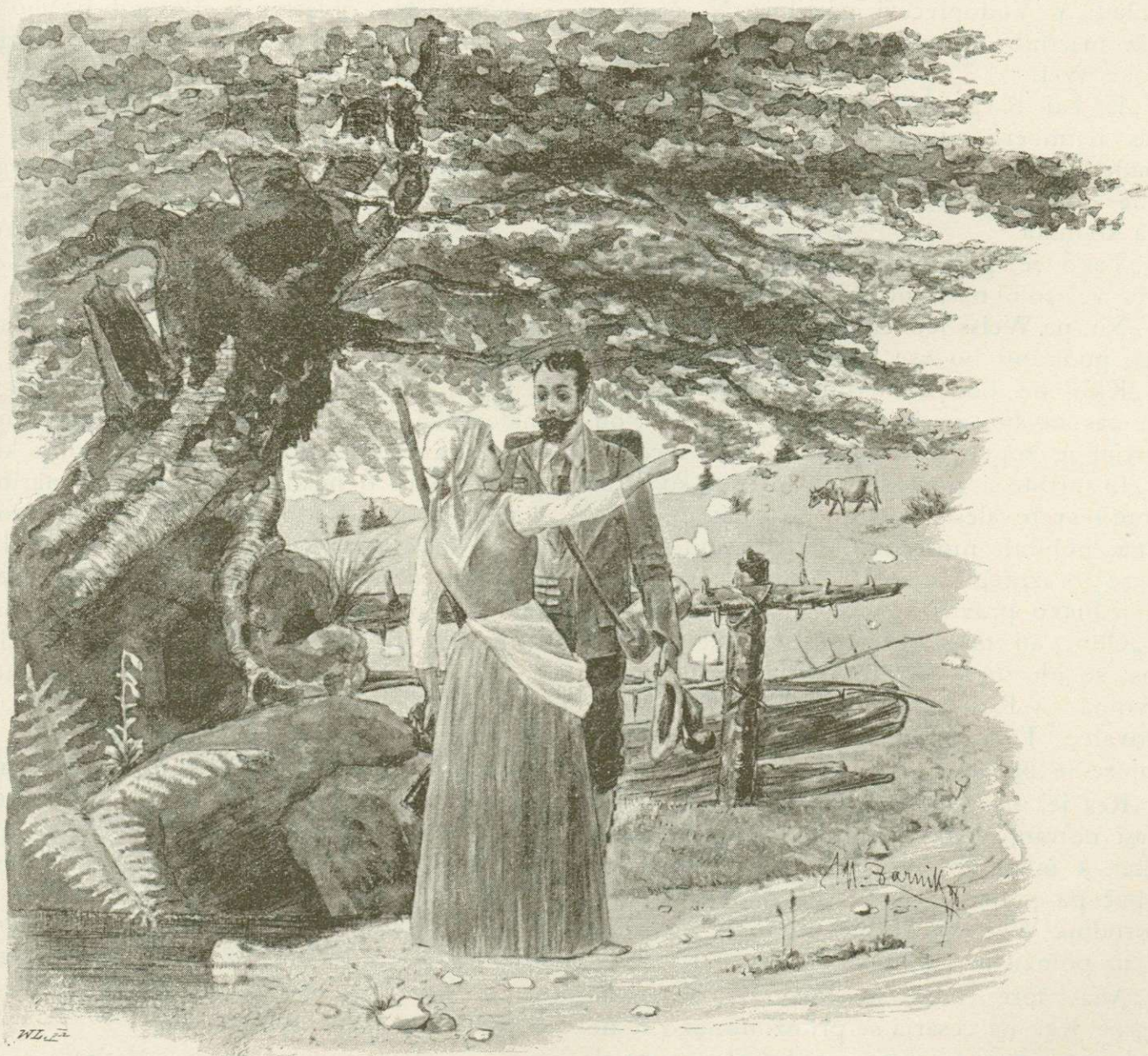
Précej ga zakopljem. Noben človek ne vé, da je tu zaklad. (Začne grebsti prst nazaj z Dizmo vred.)

Dizma.

Dobro, dobro! Zagrebli smo zaklad. (Položi rušnjo čezenj.) Jaz grem. Še nocoj pozvem, kje je Katarina in izpustim jo précej, ko mi bo le mogoče. Kdo tava tam? Poglej!

Andrej.

Res, kdo je? Oh, Grajan, stari Grajan.

Mina in ptujec. (Ilustracija k str. 548. Risal M. Zarnik.)

16. prizor.

Prejšnja. Grajan.

(Tipaje s palico ob parobku.)

Grajan.

O Bog! Andrej, ali si ti?

Andrej.

(Pobere ga, na čelu krvavečega.)

Zakaj hodite sami? Sedaj ste se ranili.

Grajan.

(Zajoka.)

O Bog, moja hči! moja hči! moja hči!

Dizma.

Lahko noč!

*Zavesa pade.***Najmlajši mojster.**

(Povest iz leta 1608. — Spisal Velimir.)

(Konec.)

„Le poslušajte me, da vam povem“, govoril je Lichtenberg z močnim glasom. „Sodnik Amšelj je samo metla Weissova. Kar ta zine, to se mora zgoditi. Saj smo se brezštevilnokrat imeli priliko prepričati se. Kako je govoril tam pomladi v Vodopivčevi gostilni? Norčeval se je iz mestnih očetov, da ste ga morali ostro v roke vzeti.“

„E, kaj bi govoril o Amšlju“, vtakne se vmes Kumberg, „ta je že davno dozorel, da odpade kakor gnilo jabolko od drevesa. Nikar se ne boj, da bi Amšelj še užival čast mestnega sodnika.“

„Tako je, gospod Kumberg! Amšelj nam ne bo več sodil naših otrok“, čuje se več glasov.

„No, pa Weiss je vsemogočen. Če je njegova volja, podkupil bo vse notranje svetovalce.“

„Kaj? ne bo jih in jih ne bo! Pa če bi one, nas ne bo, mi imamo prvo besedo“, odgovarjal je zopet jeden zunanjih svetovalcev.

„In mislite si, pošteni meščani! Kaj so delali notranji svetovalci? Pobirali so pristojbino od platna, pobirali mostarino in tehtarino, a sebi so vse to izpregledali. Ali nismo vsi meščani pod jednako pravico?“

„Oho, ali tako se godi? Glejte, glejte!“ oglasi se jih zopet več in marsikdo je pogledal skrivoma na Kumberga, ki je bil tudi notranji svetovalac. Toda ta ni zgrešil teh pogledov in takoj se je oglasil:

„Res je, meščani, toda nikar ne mislite, da so vsi notranji svetovalci taki. Ako pa ni prišel davkar k meni pobirat, ne morem jaz nič za to, pač pa priznam, da je glavni blagajnik, ki je sorodnik Weissov, potreben ukora. Že drugo leto ni položil svojih računov.“

„Aha, torej tako se gospodari z našimi denarji? Kar na cesarja se pritožimo, ako se ne naredi jutri konec takemu početju“, godrnjali so meščani.

„Pupilarnih računov že tretje leto ni predložil mestni sodnik. Prokuratorjev pa je vsak dan več in naposled bomo morali mi meščanje prokuratorje prositi za milost, da se smemo prikazati na rotovž“, oglasí se Ehrbar.

„Res je, ti prokuratorji postajajo čim dalje predrznejši in oblastnejši. Povsodi hočejo imeti svoj nos“, potrjeval je pekar Lichtenberg.

„To vam povem, da se držite jutri kakor skala, poštovani meščanje! Hudi časi se nam bližajo, in plemenitaška gospôda vedno bolj nagaja magistratu. Če pojde tako dalje, izgubili bomo vse svoje privilegije, in pride čas, da bomo mi meščanje hodili pete lizat mogočnim gospodom na Novem trgu“, izpregovoril je zopet meščan Ehrbar.

„Ne damo se in se ne damo!“ klicali so pivci.

„Le spomnite se, kako je klical radi tiste malovredne Špelice vicedom predse ves magistrat! Ako pojde tako naprej, tedaj bomo kmalu le še sanjali o nekdanji neodvisnosti starih meščanov in pripovedovali bomo svojim otrokom kakor stare pripovedke, kako smo nekdanj Ljubljancanje uživali božjo prostost in po Njegovi cesarosti potrjene mestne pravice. Ne udajmo se in če treba, stopimo do presvitlega deželnega kneza, da nas varuje in brani starodavne mestne pravice. Bog živi presvitlega kneza Ferdinanda! Vivat!“

Ko je končal navdušeni Ehrbar, tedaj so majolike zazvene in gromovit „vivat!“ se je razlegal po zaduhli sobani.

„E, Matijče, kaj pa ti sedi tukaj kakor bi ti bile miši vse usnje poglodalce?“ zakliče stari Kumberg nad molčečim Žlebnikom. „Bodi vesel in misli si, da te jutri izvolimo za župana.“

In Kumberg začne s tankim glasom peti z drugimi vred Žlebniku na čast:

O vivat, vivat mojster Matjaž,
Ki lepo nevesto Suzano imaš!

Vsi so se držali na smeh, Žlebnik pa je zardel do ušes.

„Prijatelji moji, ura bo deveta! Jutri bo treba zgodaj prijeti meč v roke. Plačajmo in pojdemo domov! Ne bi bilo dobro, da nas sodnikov sluga Sova prime ob prepovedani uri, zakaj jutri ne bi pri volitvi oddajali svojih glasov, ampak morali bi v mestnem stolpu preišljevati svojo nespamet. Pogovorili smo se o vsem načrtu za jutrnji dan in zjutraj se snide vsa naša garda pod Lahovo streho. Ti pa, padre Cividatore, poskrbi za dobro kosilce!“

Stari Kumberg je odšel, tudi Žlebnik je stopil za njim in nekaj drugih meščanov.

Drugi pa so pričakali mestnih biričev, ki so bili ta večer posebno vestni in natančni.

„Torej kdaj se poročita?“ povpraša Kumberg spremljajočega Žlebniaka.

„Še ta teden se zglasiva s Suzano pri stolnem župniku. Ona je že hotela prejšnji teden, a jaz sem ji rekel, da počakajva do jutrnjega dné.“

„Da te okličejo kot mestnega svetovalca, kaj ne?“ blekne poredni starec.

„E, saj veste, gospod Kumberg! Navada je, da magistrat podeli kak dar ženinom, ki so v mestnem zboru.“

„E, e, prebrisanec si, a kaj če ti izpodleti?“

„Fortuna fortes juvat!“ odgovori Žlebnik in se poslovil od Kumberga.

Drugi dan se je vršila volitev mestnega zbora ali „mutacija.“ Ves mestni zastop, notranji in zunanji svet in občina so se zbrali po sv. maši v mestni dvorani. Živahen pogovor, krepko gibanje in mahanje z rokami, napeta razburjenost se je opazovala na obrazih.

Najprej so se dopolnila izpraznjena mesta umrlih svetovalcev. Notranji svet je privzel iz zunanjega toliko udov, kolikor mu jih je med letom umrlo, zunanji svet pa je nadomestil izpraznjene sedeže z udi iz občine, občina pa zopet iz skupine meščanov z absolutno večino glasov.

Zunanji svet pa je imel pravico vzeti iz notranjega k sebi tri svetovalce, ki se mu niso zdeli sposobni, da sedé še dalje v notranjem svetu. In volitev se je zvršila tako, da sta bila Ahacij Amšelj in Adam Weiss med tisto trojico. Ravno tako je imela občina pravico poklicati iz zunanjega sveta k sebi osem svetovalcev, med njimi tudi take, ki jih je zunanji svet ravnokar vzel iz notranjega. Zgodilo se je tisti dan, da je sodnik Amšelj izletel tudi iz zunanjega sveta ter bil mahoma potisnjen s sodniškega sedeža v občino.

Ko pa se je to zgodilo, poiskal je zunanji svet osem novih udov v občini in tudi Lichtenberg je bil med temi. Notranji svet pa je privzel v svoji trojici iz zunanjega sveta tudi mojstra

Lichtenberga in tako je ta takoj iz občine prišel med notranje svetovalce.

Čitatelj je gotovo radoveden, kako se je godilo mojstru Žlebniku pri mutaciji: Ni mu šlo po godu, kakor bi bil slutil že prejšnji večer, da mu sreča ne bo mila. Nič ni pomagalo, da se je vicedomski komisar potezal za njegovo izvolitev. Prejšnji dan je namreč Mihajlo Deutsch za trdno obljubil Tramterici, da ne bo nasprotoval Žlebniku, ako ga meščanska skupina izvoli v občino. Toda Mihajlo je snedel dano besedo ter glasoval za to, da se tudi Žlebnik pokliče iz zunanjega sveta nazaj v občino. In Deutschev glas je bil za mojstra Matijo odločilen. Najmlajši mojster je bil ob mestno svetovalstvo, a tudi ob svojo pričakovano nado, da bi postal mestni uradnik.

Hud udarec je bil zanj to, a še bolj za njegovo nevesto. Slikala si je že v duhu svetle gradove v oblake, kako bo hodila po mestu kot gospa Matije Žlebniaka, mestnega registra-torja ali vsaj ekspeditorja. Ni čuda, da je bila Žlebniku kot pogorelemu kandidatu najprvo v mislih njegova nevesta.

Kako se je grizel v ustnice mogočni Adam Weiss, kako je škripal z zobmi potrti Ahacij Amšelj, ne bomo popisovali. Tudi ponosnega Lichtenberga pustimo v njegovih veselih trenutkih in ravno tako Janeza Kumberga, ki se je šalil s propalimi kandidati. Pristavimo le še, da se je naposled vršila volitev sodnikova in da so dali srebrno žezlo v roke Gregorju Klebnu, dosedanjemu špitalskemu mojstru.

V slovesnem sprevodu ga je spremljal na dom ves mestni zastop. S piskarskega stolpa se je oglasil zvon, ki je meščanom naznanjal novega sodnika. Mestni piskarji so piskali na svoje piščali, strel topov se je razlegal z grada in ljudstvo je klicalo: „Vivat Kleben!“

Mojster Matija pa je spremljal vicedomskega komisarja, ki se je togotil nad pekarskim mojstrom Mihajlom Deutschem, ker je snedel dano besedo. Pri slovesu pa sta si segla v roke, in komisar je zatrjeval Žlebniku, da ni še vse izgubljeno in da vicedom ne bo hotel potrditi današnje volitve v polnem obsegu.

XVIII.

Žavbarjev sin je naposled vendar le dokazal, da je prepis doučnega pisma izgubil, ne pa prodal. Ne najdemo sicer v virih nikoder, kako je to dokazal, toda nam zadošča, da je mladi Žavbar svoj dokaz zvršil in tako postal resničen ud mojsterske črevljarske zadruga.

Dasi je praznik sv. Jakopa mojstru Žlebniku zeló zagrenil upapolne trenutke, vendar se je

razveselil, da je naposled vendar-le odložil nadležno službo najmlajšega mojstra.

Z utripajočim srcem je še tisti dan naznanil veselo novico svoji nevesti in svojemu prijatelju. Usodni udarec sv. Jakopa je že precèj prebolel in ni mu več rojila po glavi služba mestnega uradnika.

Ni pa bila teh mislij njegova Suzana. Takoj drugi dan je napovedala svoj obisek vicedomu Kobenclju, ki ji je v splošnih besedah obljubil tudi še nadalje svojo pomoč.

Nekaj dnij po tistem je bila slovesna seja novega mestnega starejšinstva, in tedaj je razgrnil novi mestni sodnik Gregor Kleben na mizi dolgo pôlo papirja, v katerem je bilo zapisano, da vicedom Kobencelj potrjuje izvršeno mutacijo mestnega zbora izvzemši izvolitev Jurija Vodopivca. Dopis je naznanjal, da ta ni imel večine za zunanjega svetovalca, ampak protikandidat Matija Žlebnik. Dokazal pa je vicedom svojo trditev tako-le: Jurij Vodopivec je bil izvoljen z enim glasom večine. Toda dva njemu dana glasova sta neveljavna: Mihajlo Deutsch ni imel pravice glasovati, ker njegova meščanska pravica še ni „polnomočna“, dokler ni nanj prepisana kupljena hiša Žlebnikova. Ravno tako nima še volilne pravice Žavbar mlajši, ker ga črevljarska zadruga še ni sprejela medse. Ako pa še ni ud črevljarske zadruge, tudi še ni popoln meščan. Po tem takem je bil Matija Žlebnik voljen z enim glasom večine za zunanjega svetovalca, a ne njegov protikandidat Jurij Vodopivec.

Kakor nevihta je pal dopis vicedomov na mestne svetovalce. Nihče ni ugovarjal. Jurij Vodopivec pa je vzel svoj klobuk ter jo popihal iz mestne dvorane.

Po Matijo Žlebnika so poslali takoj, da je bil pričujoč pri slovesni seji ter prisegel kot zunanji svetovalec.

Kako hitro se vse menja v človeškem življenju! Žlebnik niti mislil ni več na mestno svetovalstvo, a sedaj na hip ta prevrat! Jurij Vodopivec se je sukal v mislih, kako bo hodil v častitljivem plašču na rotovž, a ostati je moral za jedno leto zopet le svetovalec v svoji gostilni. In vrhu tega še ta sramota!

Pri tisti seji pa so se oddajale tudi službe uradnikov. Ko je sodnik Kleben napovedal, da je razpisana služba ekspeditorja pri mestnem sindiku s 40 gld. letne plače in prosto hrano in prostim stanovanjem, oglasi se Matija Žlebnik, da je voljan sprejeti razpisano službo.

Vsi svetovalci so se spogledali, in Kumberg je zaklical mojstru Matiji:

„Matijče, kaj si pozabil, da imaš doma šilo in dreto v roci?“

Toda Žlebnik odgovori:

„Ako so gospodje svetovalci zadovoljni, jaz ostanem pri besedi, ki mi je prišla preišljena na jezik.“

Svetovalci se namrdnejo, sodnik predlaga prošnjika in Matija Žlebnik je bil potrjen za mestnega ekspeditorja.

Mnogo je bilo govorce po mestu; Žlebnik pa je z nepopisljivim veseljem hitel najprvo k Suzani, potem k škofovemu kapelanu in naposled se je zglasil tudi pri vicedomu Kobenclju.

Človek je srečen v resnici takrat, kadar se mu izpolni želja, če je ta še tako malenkostna. Kaj je bil mestni ekspeditor proti mojstru tendarjih časov? Toda sreča ni zakopana v moči in bogastvu, ampak v zadovoljnosti in poklicu.

Tam pri Vodopivcu pa je sedel potrti Adam Weiss ter govoril propalemu kandidatu:

„Le verjemi mi, ta Žlebnik hoče zlesti kvišku! Črevlje delati se mu zdi prekmečko. Poznam ga, saj se ima meni za vse zahvaliti, toda nehvaležnost je plačilo sveta. Ko je bil še pri meni, skrival je zmerom kaj v svojem srcu.“

„Kdo bi si bil mislil? Meni se zdi, da mu je nekoliko manjka. In takega gredó volit za svetovalca, ha!“

„Meni se pa tako zdi, da ima vicedom pri tej komediji svojo roko. Tega menda ne bo nihče mislil, da bi se vicedom kar tako potezal za takega-le golobradca. Ne vem pa vendar ne, čemu bi bila vicedomu taka pogača? Aha, prišlo mi je na um! To veš, da Tramterica ni nič kaj vneta za združno življenje in diši ji bolj hoditi tje onstran Ljubljane gledat plemenitaške hiše, kakor pošteno rokodelstvo upravljati. Slišal sem že, da gre včasih do vicedoma in k drugi gospôdi. Kaj, ko bi, kaj, ko bi, poslušaj Jurij, ko bi to ženišče, ta Taljanka Žlebniku take misli v glavo utepala?“

Bistroumni mojster Weiss je prenehal, uprši svoje oči v Vodopivca, ki mu je prikimal, a ni ga do cela razumel.

V izbo pa stopi Ahacij Amšelj:

„No, mojster Weiss, ali še vedno zalivaš svojo jezico, ker so te premaknili na sv. Jakopa dan?“

„E, Amšelj, le sebe primi za nos, zakaj mene so le premaknili, tebe so pa kar zagnali“, odgovarjal je Weiss.

„E, sreča človeška je kakor ledena sveča na slamnati strehi. Kaj se hoče! Neko novico pa vendar-le vem.“

„Kakšno neki? Da se je Žlebnik oženil, ne?“ povpraša hlastno gostilničar.

„E, kaj bo ta norec! Uganil si pa, da se nekdo ženi, a kdo? Moj stari sluga Sova mi je pravil, da se mož tista Špelica ali kali je že, ki je tam pomladi trg pometala.“

„E, da ga je vendar-le dobila! Kóga neki?“

„Grabnarjevega sina v vicedomskem stolpu.“

„He, he! To pač ni tako važna novica.“

„I no, magistrat bo zopet ob tovor vina. Saj veš, da se ne more nihče oženiti brez magistratovega darila. Tistega pijanca Košico pa so poslali v hiralnico. Rad bi vedel, kaj bo počel v špitalu brez medice?“

„E, vsega se človek privadi, tudi pogorišča, prijatelj Ahacelj!“

„Seveda, tebe bi bolj zanimalo, ako bi ti povedal, da se Žlebnik ženi pri tvoji Ani.“

„Kaj? Niti ne dam mu je ne, ako bi jo hotel!“ odgovori jezno Adam Weiss.

„Kako je že rekel volk, ki ni mogel v ovčnjak?“ zbóde ga Amšelj.

„Kaj se zbadata? Pijmo!“ pomiri gostilničar, dvigajoč zeleno majoliko.

Pri vratih pa se pokaže nov gost.

„No, kaj pa ti iščeš, Grog?“ pozdravi gostilničar svojega znanca.

„E, kaj? Kaj pa vi iščete, kadar pridete k meni črevlje pomerit? Prinesite mi bučo terana.“

Gostilničar je šel natakati, Žlebnikov brat Gregor pa se vsede za mizo.

„Ravnokar smo slišali, da se ti je Špelica izkujala, ali je res?“ povpraša ga zbadljivo gostilničar.

„Molčíte mi o tem! Vsak človek jedenkrat znori, pravijo, in menda se vam tudi ni bolje godilo, predno ste ujeli svojo ptičico.“

Mojstru Weissu je ugajal prišlec in nagovori ga:

„No, Grog, kaj pa bo sedaj, ker izgubiš svojega mojstra?“

„Nič hudega, gospod Weiss! V ponedeljek so me krstili za pomočnika, kakor najbrže veste, in brat mi je obljubil, da mi prepusti vso črevljarsko opravo. Mihajlo Deutsch se je skesal ali kali in ne bo kupil hiše mojega brata. Nekaj se je zameril Tramterici in mojemu bratu, in kakor sem slišal, popihal jo bo iz Ljubljane. Hišo pa je Matija obljubil meni pod pogojem, da mu v desetih letih izplačam tisoč goldinarjev. Ako mi bo sreča mila, poprosil bom za sprejem v črevljarsko zadrugo. Sicer mi manjka še pomočniških let, toda brat mi je obljubil napraviti doučno pismo, s katerim se bom mogel izkazati, da sem že štiri leta delal pri njem za pomočnika. To veste sami, gospod Weiss, da se mi je delala doslej velika krivica, in brat mi hoče to krivico dobro poplačati. Drugo si lahko sami tolmačíte.“

Mojstru Weissu je ugajala Grogova beseda, in na misel mu je prišlo: „Kaj, ko bi imel pri Grogí več sreče kakor pri Matiji?“ Zato ga mojster pohvali, da je pameten možak in da ga on hoče podpirati pri črevljarski zadrugi.

„Ako ne bodeš tako izbirčen in svojeglaven, kakor tvoj brat, utegne te še doleteti lepa sreča. Le tukaj-le mojstru Weissu se priporoči in ne bo ti žal!“ prigovarjal je Ahacij Amšelj Gregorju Žlebniku.

Vodopivec pa ni več zbadal pomočnika Gregorja, ki je tisti večer sanjal prijetne sanje. Slikal si je v duhu, kako bo, kadar postane mojster in tam od daleč se je svitala neka podoba, ki se mu je vedno bolj približevala. V tistem hipu pa, ko jo je imel spoznati po glasu in obrazu — vzbudil se je.

XIX.

27. kimovca je počastil deželni knez Ferdinand belo Ljubljano. Velike so bile priprave na prihod Njegove Svitlosti, in mestni ekspeditor Matija Žlebnik si je nabral za slovesen sprejem nevenljivih zaslug.

Ko je deželni glavar Eggenberg pripeljal visokega gosta do vicedomskih vrat, pozdravil ga je mestni župan Janez Sonce s prelepimi besedami ter mu izročil mestne srebrne ključe na žametasti blazini. Mestni svetovalci v žametastih plaščih so ga obdajali, in Matija Žlebnik je bil tako srečen, da je kot svetovalec poljubil roko Njegovi Svitlosti z najradostnejšim srcem.

Drugi dan je bila slovesna služba božja pri sv. Jakopu. Sam škof Tomaž Hren je pel sveto mašo, katere se je presvitli knez udeležil.

Po tej slovesnosti je stopil pred oltar škofov kapelan Peter Otava z obrednikom v roki.

Po cerkvi gori pa sta stopala ženin Matija Žlebnik, mestni ekspeditor, in nevesta Suzana Tramterica, pekarska vdova.

Za njima je stopal oče črevljarske zadruge, mojster Kumberg s svojo ženo, za njim močni pekarski mojster Lichtenberg s svojo družico, za tem pa Žlebnikov brat Gregor s svojo zaročenko — Weissovo Ano.

Ob ženinovi strani je korakal vicedomov komisar, ob nevestini strani pa trgovka Ehrbarica. Za to procesijo pa je šumelo in strmelo obilo znanih obrazov. Tam v prvi klopi sta žvrgoleli Dahova Tekla in Vodopivčeva Klara, v zadnji klopi sta zijala visoka Cividatorka in njen tolsti mož, iz stranske kapele sta korakala čuvaj Grabnar in njegov sin, tam pri krstnem kamnu pa se je naslanjal špitalar Luka Košica, kateremu je kazala s prstom na procesijo njegova Špelica — Grabnarjeva ženica. —

Opoldne je bila velika pojedina v Tramterični hiši, ki pa je bila odslej tudi Žlebnikova.

Svatovščino so praznovali, napivali ter se veselili. Mestni sodnik Kleben je poslal tovor najfinejšega terana, vicedom Kobencelj pa je poslal rdeče zapečatenó pismo, s katerim je

potrdil imenovanje Matije Žlebnika za mestnega regulatorja zaradi njegovih izrednih zaslug za veličasten sprejem Njegove Svitlosti.

Topovi so gromeli raz grad, zvonilo je po vseh cerkvah in mestni godci so nategali svoja godala, ko je obedoval tisto opoldne v ško-

fjski palači presvitli deželni knez Ferdinand. A ti topovi in tako zvonjenje in tisto godenje je veljalo tudi novoporočenemu paru, in škofov kapelan Peter Otava je sklenil svojo rožasto napitnico s prislovico škofa Hrena:

Si terret labor, aspice praeium!

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

53. Življenje — boj! — Mati, mati! — O požaru. — Mihič.

. . . kimovca . . .

Ljubi prijatelj! V gostilni pri „Figabirtu“ ti pišem to pismo. Pa nikar se preveč ne zavzemi in ne prestraši; nisem še tak pijanec, da bi najlepši čas svojega življenja vtopil v vinu: ne, to ne! A sedaj sem bil prisiljen iti pod kako streho. Zunaj lije dež kakor iz škafa, in jaz — nimam nikake strehe, niti dežnika, niti stanovanja. Krasen začetek šolskega leta! Lani, peta šola, je bila poezija, letos bo pa šesta, kakor se kaže, sama proza. Pa morda zmajuješ z glavó, češ, kako je mogoče, da ne bi imel stanovanja? Prav na kratko ti povem. Davi na vse zgodaj me je pripeljal nadušljivi vlak na ljubljanski kolodvor. Vso noč nisem spal. Različne misli so mi rojile po glavi: Bog vé, kakó bo letos v šoli, ali jo bomo srečno „pretolkli“, katere nove profesorje neki dobimo idr. A da se mi bo takoj prvi dan boriti s takimi sitnostimi, ne bi bil mislil. Stara gospodinja tam pri šentpeterskem znamenju mi je namreč takoj, ko sem prišel, povedala, da me ne more več imeti v stanovanju, ker so se premenile njene razmere: starejši sin Anton, pisatelj in pisar, se bo oženil, drugi sin, ki je dovršil gimnazijo, pojde pa v bogoslovje, in zato hoče sedaj ona sama zase živeti in čakati, da jo sin duhovnik vzame kdaj k sebi. Sedaj si pa išči zopet „kvartirja“! Skoro vsako leto se selim in če ni drugače, tudi po dvakrat, prav, kakor poje pesnik:

Danes tukaj, jutri tam . . .

Nesreča pa nikoli ne pride sama, in takó sem dopoldne zvedel, da sem ob dve instrukciji: oni drugošolec, ki sem ga učil, pojde v prodajalnico, druga mi je pa odpadla, ker oče ne more več plačevati za sina; takó imam sedaj le še jedno, malega Vladimirja, ki pojde v drugo šolo. Toda kaj hočem z bore šest goldinarji, katere dobivam tam? Skrbi, grozne skrbi me

moré, takó da čutim in bridko izkušam, kakó prav poje Levstik:

Brez bôja se ne dá živeti,
Doklér ogreva žile krí;
Vihar vsi dnevi so na svéti,
Vihar nemirne so nočí.

Borí s teboj srcé se tvoje,
Borí se človek, črna smét —
Pekél pa veselice poje,
Odpeva mu hudičev svét.

Boj, boj je tudi to ubogo dijaško življenje. Seveda te gospôske „ljublanske srajce“ ne vedó nič, kaj je hudo. Dopoldne smo stali pred ravnateljstvo pisarno in čakali, da se vpišemo. Vse polno nas je bilo, bil je šum in brenčanje, kakor v čebelnjaku. Gospôski škrici so se smejali in krohotali iz vsega grla, meni se je pa v resnici milo storilo, ko sem pomislil: Glej, ti-le tvoji tovariši so preskrbljeni z vsem, imajo vsega dovolj pri svojih stariših: ti pa ne veš, kje boš drevi spal, in za opoldne ne veš, kje si boš kupil kosilo. Vrh tega imam pa še to smolo, da me ravnatelj obdela in ošteva, kadar koli pridem k njemu. Danes n. pr. mu je bilo spričevalo preveč zmečkano; saj ni čuda, ker sem je nosil s seboj tam po Krasu in Istri, in celó po Čubru. Ob jednom mi je rekel: „Lernen Sie fleissiger, von Ihnen hätte ich mehr erwartet.“ Pa četudi vedno godrnja, vendar ga imamo vsi radi, ker to vé vsak, da nam hoče dobro kakor lastni oče. Posebno pa mi je to všeč v njegovi pisarni, ker je tako zakajeno: dim pa učenost, to gre skupaj!

Poldne je zazvonilo, in vse je hitelo po ulicah, vsak na svojo stran, jaz pa sem zamišljen stal pred šolo ter ugibal, kam bi jo mahnil: ali v ljudsko kuhinjo, ali v kako „izkuho“ (kako lepa beseda!), ali v gostilno, ali pa bi — kakor laški zidarji — na kaki klopi ali v travi počakal, da lakota mine sama ob sebi? Tu mi pride naproti moj dragi prijatelj

in sošolec Domen. Tudi njemu se je lakota poznala kar na obrazu.

„Ali si že kaj kosil?“ vprašam.

„Eh, teh štirinajst dni do i. vinotoka je huda zame“, odgovori; „prvega se vrnejo bogoslovci in potem bom imel zopet v semenišču hrano, toda teh štirinajst dni treba stradati, stradati, Ivane . . . Kam bi šel jest, sam ne vem; ne upam se nikamor, ker sem takoj ob denar.“

Prišla mi je na misel Puškinova balada o dveh vranah:

K vranu črni vran leti,
Vranu črni vran kriči:
Vran, kje najdeva kosilo?
Kje kosilo in gostilo?

Taka vrana sva bila midva. Po dolgem premišljevanju sva sklenila, da v ljudsko kuhinjo ne greva, ker je danes prvi dan šolskega leta in kuhinja ne odide, pač pa si privoščiva boljše kosilo pri „Štefanu“ za frančiškansko cerkvijo. Ko prideva v ta „hôtel“, je bilo že vse polno, največ delavcev, branjev, Vipavk, par dijakov, postreščkov in drugih siromakov. Ej ti ne veš, kako gre tu vse na kratko! Tukaj rabijo mnogo več okrajšav nego v stenografiji: mesto: „jedno porcijo krompirja, fižola, riža in drugo“, se tukaj kriči: „jeden krompir!“ — „jeden fižol!“ — „jeden riž!“ In tako sem si tudi jaz naročil „jeden riž“ in „jeden krompir“. Cesarsko kosilo! In ker zunaj dežuje ves ljubi dan, jaz pa, kakor sem omenil, nimam ne dežnika, ne stanovanja, zato sem pregovoril Domna, da sva jo zavila še k „Figabirtu“, kjer pri pol litru vina sediva že dve uri in

Zraven si take zdravice pojêva,
Da ni nesrečen, kdor v grobu leží.

In ko me moré skrbí, kako se bo živelo zopet to leto na svojo roko, brez podpore od doma, uhajajo mi nehoté misli nazaj v ljubo domačo hišo, k materi, ki so me v počitnicah tolikrat in tolikrat s tako skrbjo vpraševali: „Ali si kaj lačen? Kaj bi rad jedel?“ — tukaj, kdo me bo vprašal? — O mati, mati! Sedaj vem, kaj ima, dokler ima človek mater.

Oh, in kako brezskrbno sem ležal po cele ure v travi za hišo ter gledal v oblake, viseče visoko gori nad menoj in plavajoče sedaj proti jugu, sedaj proti severu, in tedaj sem mislil tudi nate, ljubi Joško, in naročal oblakom, naj ti nesó pozdrave moje.

Toda počitnice in vse veselje je minulo in sedaj visé le temni oblaki skrbij nad menoj. A ne misli, da obupujem: ne, temveč s Prešernom si kličem:

Stanú
Se svojega spomni, trpi brez mirú!

Tudi ne misli, da sem bil kdo vé kak mehkužnež domá; o ne! Dijaško srce, srce pravega dijaka, ni mehkužno, ampak je pogumno, požrtvovalno, sočutno. Nečem se sam hvaliti, a da ne boš imel napačnih mislij o meni, naj ti povem, da sem bil tisto noč pred malim šmaranom v smrtni nevarnosti. Jedno uro je bilo po polnoči, ko začne zvoniti plat zvona, strašno, pretresljivo, da mi je kri zastala v žilah; hkrati je letel nočni čuvaj po vasi ter vpil z zamolklim glasom: „Sila, gorí — sila, gorí!“ Odprem okno in zagledam čuden, strašen žar neba. V sosednji vasi, četrť ure oddaljeni od nas, je gorelo. Vse je drlo, kar je moglo, na pomoč. Tudi jaz sem bil v trenutku napravljen, v trenutku na vasi, in v malo minutah pri ognju. Strašen pogled! Štiri hiše, kozolci in skednji, napolnjeni s poljskimi pridelki, so goreli. Ljudje vpili, jokali, živina tulila, vmes pa pel zvon — mrtvaško pesem. Bilo je res, kakor smo se učili in deklamovali še v četrti šoli iz Koseskega:

Čujte zvona stok in rig?
To je žig!
Kakor kri
So nebesa,
To žarenje dneva ni!
Ceste stresa
Divji hrup!
Puha hlup!
Kviško kviško plam se dviga;
Na široko liže, vžiga,
Urniši od vetra šviga,
Kot iz pečniga oboka.
Zrak žarí, tramovje poka,
Strop se vdira, okno zije,
Dete plaka, mati vpije,
Stok živine
Iz dertine.
Dnevu svitla noč je enaka,
Vse letí, prenaša, skaka . . .

Najhujše je bilo to, da v vasi ni druge vode, razven kar je je po vodnjakih, in še teh je malo. Jaz sem dobil takoj službo. Zvezali smo dve dolgi lestvi in po njih sem zlezal v vodnjak, ki je bil najbližji gorečim poslopjem; tam, v globočini, stoječ na klinu, sem potiskal kovano vedro v vodo, da se je hitreje napolnilo in hitreje prinašalo vode vên; metali so pa tudi škafe, z vrvmi privezane, v vodnjak, da sem jih urno napolnil z vodo. In potem so jih vlekli vên, vlekli, in voda je tekla od njih v curkih na-me. Tako sem bival v globočini dobri dve uri, ves vroč od potú in vendar ves moker od vode. A ko so mi naznanili, da je ogenj ustavljen, pogašen, in sem ves utrujen in spehan prišel vrh zemlje, tedaj mi ni bilo mar prestanega truda, temveč čutil sem zadovoljnost v srcu,

ker nekaj mi je reklo, da sem storil dobro delo in da sem v dejanju zvrševal, kar sem včasih le peval:

Od zore do mraka rosán in potán
Ti lajšaj in slajšaj človeško trpljenje!

Pa vse to je minulo, in sedaj hodi zopet v šolo, ki zamori v tebi zadnjo kal življenja. O, da bi bil že skoro iz gimnazije! Dopoldne sem srečal Mihiča. Abiturijent je. Z najboljšim uspehom je napravil maturo in nocoj odhaja na Dunaj.

Pozdravil sem ga in mu srečo voščil, da je prost gimnazije in da sedaj lahko jadra v širni svet... „O kako si srečen, Mihič!“ vzkliknil sem. „Srečen?“ odvrne mi on z žalostnim glásom. „Ná, tu imaš in beri!“ In dal mi je listek, na katerem je bila zapisana neka pesem. A to pesem Ti pošljem s prihodnjim pismom. Za danes sem se s tem pismom razvedril in potolažil. Bodi zdrav! Vedno sem

Tvoj

Ivan.

Ptuj.

(Krajepisno-zgodovinska črtica. — Spisal o. H. Šalamun.)

(Dalje.)

Zgodovinsko znani župniki in nadžupniki ptujski.¹⁾

Dasi ni vsakdo, ki opravlja imenitno službo, zaradi tega tudi sam imeniten mož, vendar navajamo tukaj ptujske župnike, da se tako ohrani spomin naših minulih vekov.

1209. *Hartnid*, kanonik solnograški.²⁾

1212. *Henrik*, Pettaviensis Notarius Ducis Leopoldi Gloriosi; (verjetno je, da je bil župnik ptujski, Muchar III. 243)³⁾

1245.—1249. *Henrik*, podpisan v neki listini: „magister Henricus plebanus de Betto.“⁴⁾

1261. *Ortolf*, prošt Gospelsvetski, župnik ptujski in plemenitaš Monšberski,⁵⁾ (de Betove).

1268.—1273. *Konrad*, višji duhovnik in župnik.¹⁾

1282. *Jakop*, vikarij v Ptuj.²⁾

1286. *Henrik*, višji duhoven v Ptuj.

1290. *Ulrik*, vicedom ali nadškofijski namestnik v Lipnici in župnik ptujski.³⁾

1296. *Henrik*, župnik v Ptuj.⁴⁾

1302.—1312. *Ditrih*, višji dijakon oglejskega patrijarha.⁵⁾

1324.—1328. *Rudolf de Soin*⁶⁾, višji dijakon.

1338.—1341. *Henrik*, višji duhovnik.⁷⁾

¹⁾ Tabela, sestavljena po Mucharju (III. 243), F. Raispu (str. 121) in M. Slekovcu: Škofija in nadduhovnija v Ptuj.

²⁾ Nekega Hartnida, korarja v Ptuj, navaja tudi Muchar v zgodovini Štajerske (V. 41) med pričama v listini, s katero je nadškof Eberhard II. samostanu admontskemu dné 6. prosinca leta 1203. potrdil vsa prej storjena volila in pridal še nova. A v omenjeni listini je imenovan „Hartnid, canonicus Pataviensis“; bil je torej korar pasavski, ne pa ptujski, kajti Ptuj je v oni listini imenovan „Betove“. (Zahn, Urkundenbuch, II, 102.)

³⁾ V neki listini od l. 1211. je podpisan „dictus Petoviensis“; iz tega se ne dá sklepati, da je bil župnik ondi, temveč da je bil Ptujčan. (Zahn, Urkundenbuch II, 178.)

⁴⁾ Zahn, Urkundenbuch II., 508, II., 576 in izvirna listina v deželnem arhivu v Gradcu.

⁵⁾ V izvirni listini v deželnem arhivu v Gradcu je imenovan: „Ortolfus, prepositus de Solio, nec non plebanus „Betoviensis“. Neki „Ortolfus“ prepositus de Solio, naveden je kot priča že v listini od 13. malega travna l. 1249. — Za l. 1262. navaja F. Raisp po S. Povodnu kot župnika v Ptuj magistrá Ulrika, kateri pa je bil župnik v Strassgangu ter tam podpisal listino z dné 25. kimovca 1262. (Izvirne listine v deželnem arhivu v Gradcu.)

¹⁾ Izvirne listine v deželnem arhivu v Gradcu in Pettenegg, Urkunden des Deutsch-Ordens-Arch. I., 124.

²⁾ Muchar (V., 444) ga v neki listini od leta 1282. imenuje pilštajnskega, a listina v deželnem arhivu ima razločno „von Pabenstein“.

³⁾ Naveden je kot priča v neki listini, dani v Gradcu dné 2. sušca l. 1290. (Deželni arhiv v Gradcu.)

⁴⁾ Za to leto navaja dr. I. Hönlisch v „Tagespost“ 1863, št. 274 kot župnika v Ptuj Henrika, ki je dné 15. malega travna t. l. pečatil z Ortolfom, proštom gospesvetskim, Konradom, župnikom mariborskim, Friderikom in Hertnidom ptujskim in drugimi plemiči v ptujski cerkvi listino Zofije Rogačke v prid studeničkemu samostanu. A to je gotovo pomota, zakaj ta daritev se je vršila dné 13. mal. travna l. 1249, in v dotični listini so podpisane kot priče: „Philippus venerabilis Salzburgensis Ecclesiae electus, in cuius praesentia haec acta sunt. Vlricus Seccoviensis Episcopus, Ortolfus Soliensis Praepositus, Chunradus Plebanus de Marchpurch, Hainricus Plebanus de Betowe, Fridericus Hertnidus fratres de Betowe.“

⁵⁾ Podpisan je v neki listini, dani v Gradcu l. 1305. dné 2. kimovca: Dietrich, Ertzpriester der obern March, pfarrer zu Pettaw. (Deželni arhiv v Gradcu.)

⁶⁾ F. Raisp ga navaja z l. 1334. kot nadduhovnika.

⁷⁾ Naveden je v neki listini od l. 1329. kot priča za Nežo Landsberško; potem 3. prosinca l. 1339. v neki listini, pisani v Hartbergu, kjer se imenuje: „ze den zeiten Ertzpriester auf der nidern March.“ (Deželni arhiv v Gradcu.) Ta je umrl v Ptuj dné 2. rožnika l. 1341. Njegov nagrobni kamen so svoje dni porabili za menzo pri oltarju sv. Viktorina, kjer se nahaja še dandanes. Na

Forum Romanum. (Nekdanji glavni trg v Rimu.)

- 1344.—1351. *Janez*¹⁾, višji duhovnik na Kranjskem in v slovenski pokrajini²⁾
 1360.—1379. *Konrad*, vicedom lipniški in župnik ptujski.³⁾
 1384.—1396. *Janez Wygoltinski*⁴⁾, župnik.
 1428. *Janez Rauchenberger*, župnik.⁵⁾
 1429.—1448. *Vincencij*, vicedom lipniški in župnik ptujski.⁶⁾
 1450. *Martin*, generalni vikarij oglejskega patrijarha.⁷⁾
 1466.—1470. *Janez Issernhart*, licencijski cerkvenega prava in višji duhovnik.⁸⁾
 1471.—1489. ali 1494. *Tomaž Meruli*⁹⁾, ob njegovem času je dobila mestna župna

njej čitaš te-le besede: „Anno . dni . 1341 . in . crastino . beati . Erasmi . obiit diacon . marchie . inferioris . pleba . in . Petovia.“ Na jedni strani je plošča oltarjeva primerno odsekana in vsled tega poškodovan tudi napis. Po mnenju dr. Hönischa so bile sledeče besede odkrhanke: „ venerabilis . dominus . Henricus archi“ Ves napis se je torej glasil: „Anno . dni . M . CCC . XLI . in . crastino . bti . Erasmi . obiit . venerabilis . dominus . Henricus . archidiacon . marchie . inferioris . pleba . in . Petovia . (Grazer Volksblatt 1885, št. 12.)

¹⁾ Naveden je v neki listini iz l. 1344. dné 6. grudna do nadškofa Ortolfa (1343—1365 nadškof solnograški); pozneje zasledujemo njegovo ime v drugi listini od leta 1347. dné 13. prosinca; l. 1351. se nahaja v neki listini kot vicedom v Lipnici in župnik v Ptuj. (Listine v deželni arhivu v Gradcu.)

²⁾ F. Raisp ga navaja z l. 1357., najbrž po Mucharju, (VI. 341) kot župnika, kar pa je zelo dvomljivo. (Hönisch, Grazer Volksblatt 1885, str. 12.)

³⁾ Nahajamo ga kot pričo v Solnogradu v listini od 15. mal. travna l. 1360., kjer se je podpisal: „Dnus Chunradus plbanus Ecclae parochialis in Petovia, Salzburg. dyoec.“ (Deželni arhiv v Gradcu); poslednjikrat zasledimo njegovo ime v neki listini od leta 1379. v stvari križnikov. (Petteneegg, Urkunden d. D. O. Arch. I. 385.)

⁴⁾ V neki listini zastran kupčije s svojim bratom Konradom je podpisan: „Herr Hans von Wygoltingen, Pfarrer zu Pettaw.“ Zopet v drugi se je podpisal: „Hans, pfarrer zw Pettaw, chapplan vnsers hern von Saltzburg.“ (Listina v deželni arhivu v Gradcu.) Slednjič je kot priča v neki listini od 19. svečana leta 1396. Tukaj se imenuje ne le župnik ptujski, ampak tudi lipniški vicedom. (Deželni arhiv v Gradcu.)

⁵⁾ Muchar VII., 200. Chmel, Gesch. K. Friedr. IV., I., 76.

⁶⁾ L. 1436. je kot „Rector parochialis Eccl. in Petovia“ dal „titulum mensae“ Kristanu, sinu Petra iz Lipnice, katerega je sekovski škof posvetil v soboto „Intret“ i. l. v dijakona. (Zapisnik ordinacij v knezoškofjskem arhivu v Gradcu.) — Muchar, VII., 268. — V neki listini od l. 1441. je kot priča naveden: „Ersam Vincenz, pfarrer ze Pettaw vnd derzeit hofmeister ze Salzburg. (Deželni arhiv in Notizenblatt 1853.)

⁷⁾ F. Raisp po Sim. Povodnu ga sicer navaja tega leta za župnika, a Hönisch trdi, da ni nikdar v Ptuj župnikoval, ampak do l. 1445. v Ljubljani, in od todi je prišel za škofa v Pičan v Istriji. (Tagespost 1863, str. 275.)

⁸⁾ V minoritskem arhivu v Ptuj je podpisan: Maister Hanns Yssernhart, licenciatt in geistlichen Rechten vnd dietzeit Pharrer ze Pettaw. — Raisp piše njegovo ime: „Ussernharth.“

⁹⁾ Schmutz, Hist. top. Lexicon, III., 122.

cerkev dragocen kelih v dar od kralja Matjaža (1489).¹⁾

1494. *Janez Kerrer*, bivši kantor cesarjev²⁾; Raisp ima Karner.

1499. *Aleš Daniel*, ki je pa že t. l. umrl ter mu je sledil

1500—1511. *Andraž Egker*.³⁾

1511.—1540. *Jakop Radkerspurger*, „arc. decretorum ac sacrae Theologiae doctor“, najbrž rodod Radgončan.⁴⁾

1540.—1542. *Matija Fabri*, župnik.⁵⁾

1542.—1548. *Pankracij Feldner*, župnik, bivši beneficij v Ptuj. ⁶⁾

1548.—1561. *Peter Lubše*, župnik.⁷⁾

1561.—1580. *Gašpar Unhold*, župnik.

1580.—1599. *Boštjan Kobelj*, pa mnenju F. Raispa rojen Ptujčan, župnik in duhovni komisar za spodnje Štajersko⁸⁾, pozneje prošt v Doberlivesi na Koroškem.

1599.—1644. *Janez Ripšer*⁹⁾, magister bogoslovja, duhovni komisar za spodnje Štajersko. Pod njim je bila kupljena l. 1616. lepa, velika monštrancija.

1644—1650. *Janez Egidij*, baron Aldringen, bivši kanonik, komisar in nadžupnik ptujski.¹⁰⁾

¹⁾ Po poročilu Povodnovem imel je sledeči napis: „Arma Petri Buthaei, camerarii Mathiae regis Ungariae 1489.“ (Bürgerliches Lesebuch, 126. [Rokopis v ptujski proštiji.]

²⁾ Arch. f. K. öst. Gesch. II., 502., Mittheil. XI., 259 in Muchar VIII. 183.

³⁾ Na njegovo poročstvo sta bila dva Celjana v duhovnika posvečena. Ob tej priliki se nahaja njegovo ime: „venerabilis viri dni Andree Erker, rectoris paroch. ecclie. in Pettau suorumque successorum“, v drugi pa: „Venerabilis dnus Andreas Egker, plbanus in Pettovia.“ (Zapisnik ordinacij lavantinske škofije.)

⁴⁾ Umrl je v Strassgangu l. 1540.

⁵⁾ Podpisan je v neki listini iz l. 1541. dné 16. prosinca „modernus plebanus Pethoviensis“.

⁶⁾ Izvirna listina na pergamentu v knezoškofjskem arhivu v Mariboru.

⁷⁾ V neki listini od l. 1550. dné 16. vel. tr. je podpisan: „Petrus Lubse, parochialis ecclie. s. Osbaldi, Martiris, oppidi Pettau, rector sive plebanus.“ (Izvirna listina na pergamentu v škof. arhivu v Mariboru.)

⁸⁾ L. 1590. na smrt bolan, dal je sebi in celi svoji rodbini napraviti v cerkvi grobni spominik z napisom: „Admodum Reverendus in Christo Dominus Sebastianus Kobelius, Styriae inferioris Commissarius et Parochus Pettoviensis sibi et toti suae familiae hoc monumentum ad perpetuam memoriam erigi curavit. Anno domini 1590.“ (Kues, Archiv 1829, str. 680.) — Iz te nagrobnice so nekateri skleпали, da je bil Kobelj Ptujčan in da je i. l. umrl v Ptuj.

⁹⁾ Knezoškof. arhiv v Mariboru. Da bi torej po Bošt. Kobelju v Ptuj župnikoval 1592—1598, kakor trdi S. Povoden (Bürgerl. Lesebuch, 352) in po njem F. Raisp (Pettau 121) in Janisch (Top.-stat. Lex. St. II. 456) ali samo 1598, kakor poroča dr. Hönisch („Tagespost“ 1863) nek Boštjan Lorek, je celo krivo, ker neposredni naslednik njegov (Kobeljev) je bil Ripšer.

¹⁰⁾ Po izvirnih listinah knezoškof. arhiva v Mariboru.

- 1651.—1687. *Ciprijan pl. Collonia*, c. dvorni kancelar, magister modroslovja, bakalavrej bogoslovja, nadškofijski komisar za spodnji Štajer in nadžupnik ptujski.¹⁾ Pod njim so bili postavljeni oltarji sv. Andraža, sv. Trojice in sv. Ane, ter cerkev sv. Jožefa.
- 1687.—1709. *Andrej Doring*, nadžupnik, prvi dekan po Raispu, zadnji duhovni komisar, rojen Ptujčan.²⁾
- 1709.—1730. *Jožef Maksimilijan Heipl*, „S. Theologiae doctor, Comes palatinus, Protonotarius apostolicus“, solnograški konzistorijalni svetovalec, dekan in nadžupnik.³⁾ Ustanovitelj mestnega župnišča.
- 1731.—1768. *Franc Ignacij*, nemšk. c. grof *Inzaghi*, solnograški konzistorijalni svetovalec, častni kanonik sekovske škofije, c. kr. nadžupnik in dekan. Pod njim so se zidale kapele sv. Marije sedem žalostij in sv. Frančiška Ksaverija, zakristija se je povečala in vikarijeva hiša sezidala.
- 1769.—1800. *Gregor Jožef Plohel*, rojen v Ivankovcih, doktor bogoslovja, konzistorijalni svetovalec, od l. 1786. prvi okrožni dekan, razširjevalec mestnega župnišča, stavitelj kapele svetega Dizma in bakrene strehe na zvoniku. Tudi ustanovitelj dvojih štipendij.
- 1801.—1811. *Jožef Frauenberger*, rojen v Mariboru, Ss. Theologiae Licenciatus, sekovski knezoškofijski svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik. Oskrbel je l. 1809. podobo za veliki oltar, k čemur je dal 1100 gld. in cerkvi daroval lep ornat za 600 gld. Ustanovitelj ustanove v graškem konviktu.⁴⁾
- 1812.—1821. *Karol Jožef Kellner*, rojen v Dornavskem gradu l. 1751.⁵⁾, častni kanonik sekovski, okrožni dekan in nadžupnik. Pod njim se je oskrbel lep marmorni veliki oltar za cerkev sv. Jurija.
- 1822.—1842. *Jožef Meglič*, rojen l. 1778. v Pohorskem pri Slivnici, knezoškofijski

- sekovski svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik.¹⁾
- 1843.—1848. *Franc Cvetko*, rojen v Dornavi pri Ptujju l. 1789.²⁾ knezoškofijski duhovni svetovalec, okrožni dekan in nadžupnik.³⁾ Pod njim se je obhajala tisočletnica cerkve sv. Jurija l. 1844.
- 1850.—1863. *Jakop Standegger*, rojen v Nebavi, župnije sv. Petra pri Mariboru l. 1788., knezoškofijski sekovski in lavantinski konzistorijalni svetovalec, nadžupnik, dekan, okrajni šolski ogleda, častni korar lavantinski, ud c. kr. kmetijske družbe in zgodovinskega društva za Štajersko, odlikovan z zlatim križem za zasluge s krono. Daroval je cerkvi lep ornat za 1400 gld. l. 1856.
- 1863.—1877. *Ivan Vošnjak*, rojen pri sv. Martinu v Saleški dolini l. 1819., doktor bogoslovja, knezoškofijski lavantinski konzistorijalni svetovalec, nadžupnik, dekan, in prvi inf. prošt ptujski.
- 1878.—1894. *Matija Modrinjak*, rojen v Središču l. 1824., vitez reda železne krone III. vrste, konzistorijalni svetovalec, inf. prošt, nadžupnik in dekan ptujski (umrl 12. vel. srpana, zadet od kapi).
- 1895.—? *Jožef Heržič*, bivši župnik na spodnji Polskavi, duhovni svetovalec, inf. prošt, nadžupnik in dekan.

Predmestna župnija.

a) Sv. Ožbald.

1713. *Janez Jurij Janžekovič*.
 1720.—1722. *Iovrenc Anton Zebal*.
 1722.—1730. *Janez Jožef Gründl*.
 1730.—1745. *Jakop Farrar*.⁴⁾
 1745.—1750. *Janez Mihael Kainaher*.⁵⁾
 1750.—1789. *Janez Šalamun*.

b) Pri čč. oo. minoritih sv. Petra in Pavla.

- 1789.—1800. *Jurij Goppmayer*, ob enem gvardijan.
 1800.—1804. *Gregor Steinbauer*, ob enem gvardijan.
 1804.—1827. *Vinko Gruppauer*, ob enem gvardijan in provincijal.

¹⁾ Mrtvaška knjiga ptujska ima o njem zelo skromno beležko: „1687. 15. Januarii sep. R. D. Cyprianus de Collonia, Parochus et Decanus Petoviensis, 64 anno.“

²⁾ Po izvirnih listinah knezoškof. arhiva v Mariboru. — Počiva na vshodni strani mestne cerkve, kjer ima v steno vzidan grobni spominik z grbom ter sledeči napis: „Hic pastor inter oves A. R. D. Andreas Doring, Decanus Pettoviensis quiescit, qui obiit 13. Aprilis 1709 Aet. 61. — Haec requies mea et hic habitabo, quoniam elegi eam (ps. 131).“

³⁾ Večinoma po izvirnih listinah knezoškof. arhiva v Mariboru.

⁴⁾ Večinoma po listinah knezoškof. arhiva v Gradcu in Mariboru.

⁵⁾ Krstna knjiga župnije sv. Ožbalda zunaj Ptujja.

¹⁾ Leta 1842. je šel v pokoj in je umrl kot zlatomašnik v Mariboru l. 1858. dné 30. sušca.

²⁾ Krstna knjiga župnije sv. Petra in Pavla v Ptujju.

³⁾ L. 1848. je prosil za dekanijo Ljutomer, ker je moral v Ptujju zaradi svojega trdnega značaja in cerkvenega duha veliko pretrpeti; ondi je pastiroval do 6. vel. srpana l. 1854., potem je stopil v pokoj in umrl v Mariboru l. 1850. dné 5. mal. srpana pri svojem vnuku, poznejšem stolnem dekanu Jožefu Kostanjevcu.

⁴⁾ Bil je zlatomašnik, pokopan dné 12. sveč. l. 1752. v mestni cerkvi v kapeli sedem žalosti.

⁵⁾ Pokopan dné 10. prosinca l. 1751. ravno tam.

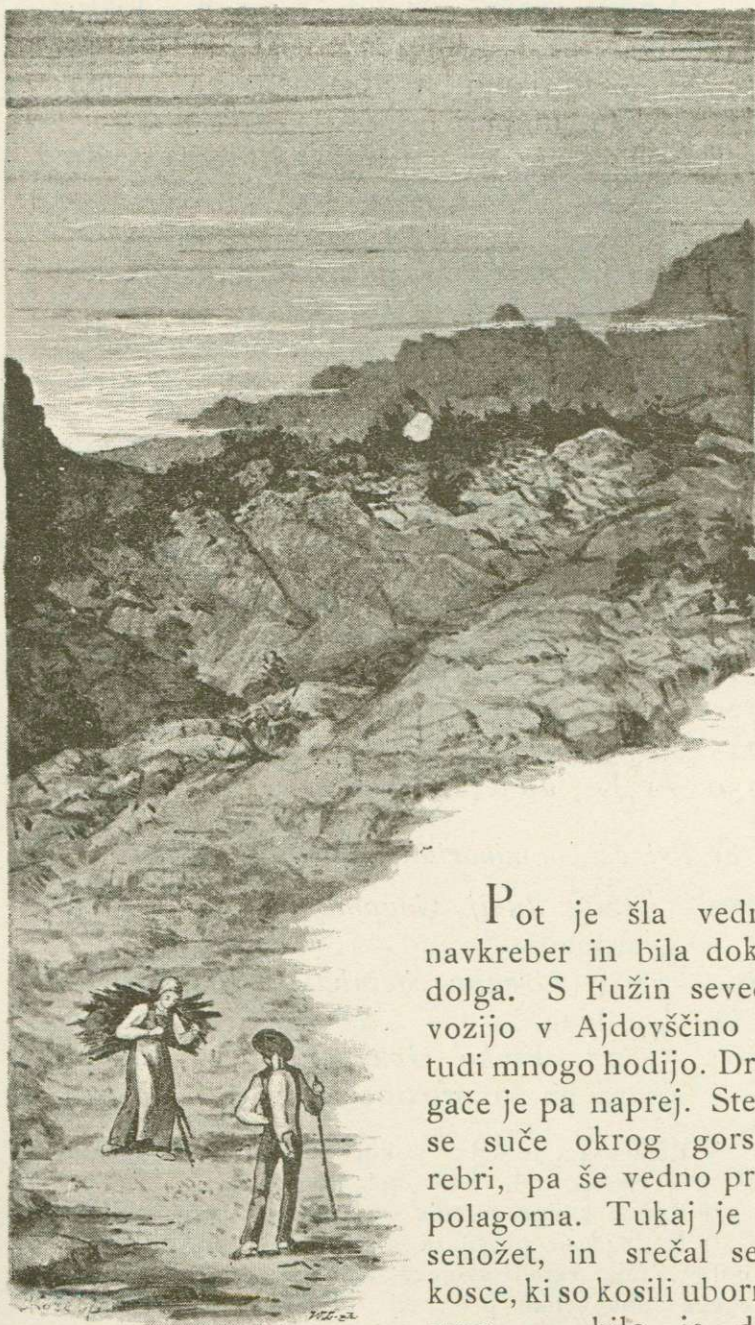
- 1827.—1843. *Vilibald Tacher*, ob enem gvardijan in častni meščan ptujski.
 1843.—1845. *Paul Kaneler*, rojen na Hajdinu.
 1845.—1846. *Maksimiljan Majerič*, rojen v Kicaru, občina te župnije.
 1846.—1847. *Ludvik Pečko*, Varaždinec, ob enem gvardijan ter pisatelj kronike tega samostana.
 1847.—1848. *Aložij Kremser*, ob enem gvardijan.

- 1848.—1854. *Vilibald Tacher*.
 1854.—1868. *Maksimiljan Majerič*, ob enem gvardijan.
 1868.—1879. *Karol Cučko*, rojen na Ščavnici, župnije sv. Jurija.
 1879.—1891. *Benko Hrtiš*, rojen pri sv. Lovrencu na Dravskem polju l. 1833.
 1891.—? *Klement Šalamun*, rojen v župniji sv. Bolfanka pri Bišu l. 1839. (Dalje.)

Izprehod na Notranjsko.

(Spisal dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Pot na Otlico.

Pot je šla vedno navkreber in bila dokaj dolga. S Fužin seveda vozijo v Ajdovščino in tudi mnogo hodijo. Drugače je pa naprej. Steza se suče okrog gorske rebri, pa še vedno prav polagoma. Tukaj je še senožet, in srečal sem kosce, ki so kosili uborno seno — bilo je dné 10. vel. srpana, god svetega Lavrencija. Ubral sem urno pot naprej in tako sem skoro po dveurni hoji došel svojo potno družbo. Tu smo

počivali in ob tem ozirali se nazaj in naprej. Zgornjo Vipavo, kolikor smo je obhodili doslej, zakriva že hrbet našega Kovka, po katerem se vspenjamo: tem lepše pa se pred nami razgrinja dolinja Vipava na desni in levi goriške ceste. Od Lozic namreč do Šturij se razteza vipavska dolina od jugovshoda proti severozapadu, od Šturij naprej pa se vije zapadno proti Gorici. In ta del je bil sedaj pred našimi očmi.

Prav lep prizor se nam ponuja tukaj na sredi gorske poti. Bližnja vipavska dolina se vidi prav razločno, daljne gore se pa zavijajo v tanko meglico — poletni dim. Blizu sebe ne vidiš drugega kakor pečine, večje in manjše skale, peščena brda, semtertje kako travico.

Udarimo jo naprej! Pot ni gladka in položna, pa tudi ne preveč razdrta in strma. Ob vročini je hoja todi gori dovolj huda, zlasti popoldne, ko se solnce upira naravnost v tvoj hrbet; nevarna pa je samo ob burji ali ob hudem mrazu in snegu, kakor sta v predlanski zimski dva možaka tukaj našla nesrečno smrt.

Četudi je pot pusta in utrudljiva, vendar hodijo jako pogostno po njej bližnji Gorjani. Todi gre glavni gorjanski promet s ptujim svetom. Gorjan, moški ali ženska, oprta si doma zjutraj na vse zgodaj svoje breme drv ali koš bukovega oglja, in hajdi v Ajdovščino! Četudi nese težko, vendar ne čuti teže, da si le prisluži bore novčiče. A ne nabira si zakladov s takim delom, pri katerem trpi kakor tovorna živina, marveč le kruha si služi, katerega mu ne dajejo njegove domače skale. V Ajdovščini namreč prodá drva ali oglje, za skupiček pa kupi turščične moke ali soli, in s takim bremenom se vrača domov. Ob deveti ali deseti uri dopoldne je ob poletnem času naš Gorjan že zopet doma in gre takoj na drugo delo. Veselilo me je iz srca, da sem se tudi sam potil po tisti poti, po kateri se poté ubogi naši

Gorjani. Ko bi mi bil pa kdo še kaj bremena naložil, ne vem, kako bi bilo z mojo dobro voljo. Gredé dobro uro naprej smo se željno ozirali na vrh, kjer so nagromadene velikanske skale kot braniki gorjanskega sveta. Jedna posebno velika skala ali pečina je predrta ali votla in od te posebnosti ima neki bližnje gorjansko selo Otlica svoje ime. Pečina pa ima zaradi tega zanimivo podobo velikanskega oboda. Steza sama, po kateri gremo, vodi naposled skozi malo sotesko. Tu smo srečali par ljudi, potem pa bili kmalu na vrhu. Oh, to vam je bila prijetna stopinja na prijazni ravnici ob robu tega pogorja! Nismo vedeli, ali bi gledali naprej na gorske griče, ali nazaj v globoko Vipavo pod seboj. Od tukaj se prav jasno vidi in lahko oceni značaj naše Vipave. To vam je izredno globoka dolina, potisnjena v sredo med gorovje, ki se na treh stranéh visoko in semtertje skoro strmo dviga nad njo. Najvišje se dviga poleg Vipave na vshodu Nanos, namreč do 1300 m, na severu pa Čaven, ki je visok skoro 1350 m. (Z onega kraja, kamor smo došli po svoji stezi, videli smo Čaven ne daleč na zapadu.)

Razgled je s tega mesta še veličastnejši kakor z nižjega prejšnjega brega. Zemljevid v roki mi je pravil, da smo 858 m visoko nad morjem. Vsa zapadna Vipava je bila kakor razgrnjena pod nami. Male vasi so se videle kakor kupčki kamenov, ceste pa kakor bele nitke. Od Čavna doli se v divjih oblikah znižuje gorovje, ob njem se pa tje proti Gorici vrsti ob beli cesti vas za vasjo. Še sedaj ogledujem z veseljem natančno fotografsko sliko, ki sem jo napravil z onega visokega mesta. Tu vidim prav pod seboj Slokarje, potem Gorenje, malo dalje je Lokavec, potem Št. Tomaž, Škrilje i. dr. naprej proti Gorici, dokler se pogled ne izgubi v meglici.

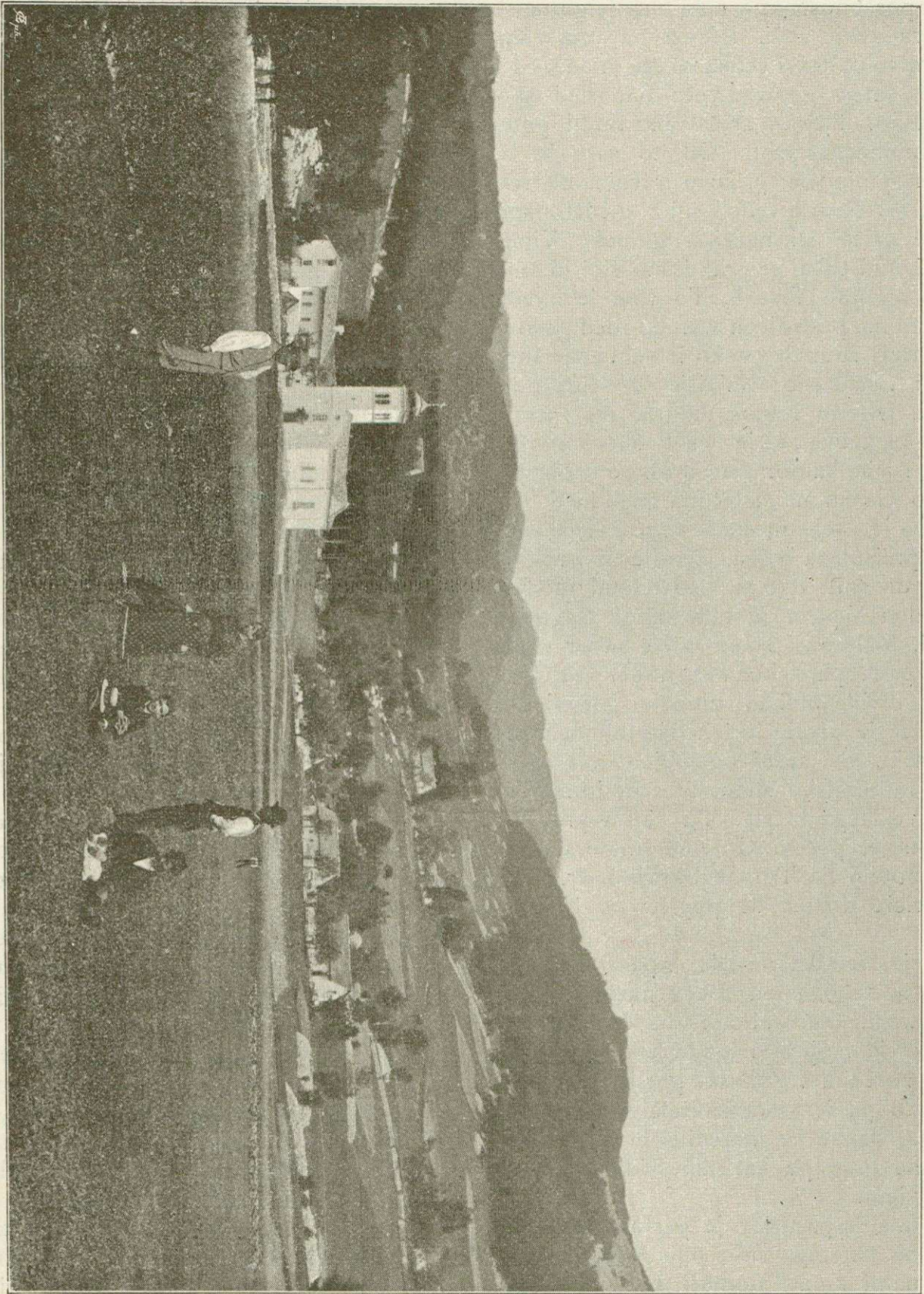
Kako je vendar nastala vipavska dolina? Zakaj so si tako blizu tolike razlike: visoki gorski in nizki, skoro obmorski svet? Tu lahko vidiš, da se je najprej dvignila zemska skorja v višavo in naredila velikanske gorske grebene in vrhove, nato pa je voda izpirala višinam boke toliko časa, da so se naredile mnoge zareze, to je doline in grape, kakoršne vidimo povsodi med gorovjem.

Nekaj malih pastirjev je paslo svojo čredo ob vrhu, na katerega smo bili dospeli. Dečki so bili z nami kmalu domači, ko smo počivali blizu njih; tudi so nam povedali, „čegavi so“, a tega si nisem niti zapisal niti v glavi zapomnil. Pozabiti pa ne smemo, da smo sedaj zopet na goriškem svetu, ker smo gredé navkreber prestopili mejo kranjsko-goriško.

In tako sem bil zopet tukaj na prijazni, meni tako dragi „Gori“! Vsi tamošnji in bližnji prebi-

valci imenujejo vse ono hribovje, ki se prostira na severu nad Vipavo, začeni od ceste na Črni-vrh tje daleč proti zapadu na Goriško, kratko „Goro“ in njene prebivalce „Gorjane“. Posebej se imenuje del tega gorovja, ki je najbolj proti vshodu, nad Colom ali Podvelbom, Križna gora s prezanimivimi prebivalci Križnagorci. V nekdanjih časih jim je hodil na žitne njive medved klasje smukat, in od pokojne matere sem slišal, da je celó ris napadel neko dekle, ko je nesla zjutraj skozi goščavo kôscem kosilo. Naprej proti zapadu je na Gori Kovk, ki ima več vrhov a ni tako visok, kakor še zapadnejši Čaven. Čez Kovk gre meja med obema deželama. Od todi do Čavna pa se imenuje kraj Angelska gora zato, ker je tukaj duhovnija s cerkvijo angelov varihov. Dalje tje proti severozapadu se razteza veliko gozdovje z imenom trnoyski gozd.

Človek, ki pride v te visoke samote, dejal bi, da je prišel na konec sveta. In vendar prebiva todi vrlo slovensko ljudstvo, krepke rasti, bistrega duha in dobrega srca. Od nekdanj sem cenil Gorjane, ki so sploh v naših krajih na jako dobrem glasu. Todi ne poznajo političnih strastij in se ne bavijo z nepotrebni homatijami. Tu ne srečaš človeka, ki te meri od nog do glave ali ti celó daje razne priimke; tukaj ne poznajo onega napredka, čegar sestra je brezobzirnost ali surovost: ljudje ljubijo svojo zakajeno kočjo in staro vero. Vsaj — nekdanj je bilo tako, dandanes je morda že nekoliko drugače. Da — nekdanj! Živo se spominjam, kako smo hodili semkaj na božjo pot k „angelcu varihu“, kakor pravimo. Na praznik angela variha namreč ali angeljsko nedeljo je tukaj velik shod. Bližnji sosedje nobeno leto ne zamudimo prilike, da ne bi prišli počastit angela variha. V tesno cerkev, še več pa okrog nje, se je zbrala ob lepem vremenu velika množica ljudi: Gorjanov, Vipavcev, Kraševcev, „Rovtarjev“, Belčanov, Čekovnikarjev, Vojskarjev in tudi Idrijčanov. Kmalu se je izmotala iz cerkve procesija in šla po bližnjem travniku. Krepka moška grla so pela razne pesmi po stari navadi, da se je razlegalo na vse strani. „Rovtarji“, ki smo se šteli gledé na omiko nad Gorjani, kritikovali smo to petje z raznimi opazkami, češ da je v njem preveč zavijanja. Da je bilo ta dan slovesno opravilo v cerkvi, ni treba zatrjevati, pa tudi ne obširno popisovati. Pridiga je morala biti po splošnem pričakovanju taka, da so se jokale vsaj ženice, ako ne tudi moški. Hudo-mušni romarji seveda smo tudi to dobro lastnost Gorjanom oponašali in jim zabavljali: „Gorjani se v cerkvi jokajo in kesajo, a kakor hitro po maši pridejo iz cerkve, že vpraša znanec znanca, prijateljica prijateljico: Ma pej, kje je

Otlica.

borjač, da bomo plésali?“ Kaj čemo! To slabost imajo Gorjani kakor drugi Goričani in mnogi ljudje na svetu, da radi plešejo. — Po cerkvenem opravilu smo romarji še nekoliko postali pri cerkvi. Kdor ni imel denarja, šel je vodo pit v župniški vodnjak in prigriznil kos domačega kruha, kdor pa je kaj imel, kupil je sadja od vipavskih prodajalcev, ali pa šel tudi v gostilno na Pristavi. Primerilo se mi je tudi, da me je znanec mojega očeta povabil na kosilo, in tukaj sem videl zbrane vse domače, — celó iz Trsta je došel sin, — pa tudi spoznal, da Gorjanke znajo dobro kuhati. Blaženi spomini!

Kakšen zrak ti veje todi! Poživi ti prsi in razvedri dušo. Zato smo tudi mi krepko dihali in urno stopali po drobni stezi, ki vodi proti cerkvi angela variha ali Otlici. Srečali smo le jedno samotno hišo in jednega moža, ki je hotel po medsebojnem pozdravu zvedeti, od kodi prihajamo. Tla so valovita in le malo ravna; tu je kaka njivica, tam peščena brežina, drugodi neredno grmovje, vmes samopašna bukev. Po kaki pol — tričetrtturni hoji smo prišli do malega gozdiča v prostorni ravnini; na par njivah je zorelo žito, katero so spravljale žanjice. Nato zavijemo mimo gozdiča na prostoren travnik in zagledamo — jako lep prizor! — belo cerkev, zraven nje hišo, pač župnišče, zadaj na desno pa nekaj koč, — selo Otlico.

Cenjani čitatelj ne more umevati, kako nepopisno mil mi je bil ta prizor, saj ne more občutiti in ceniti hrepenenja, ki me je vleklo tje v svetišče angela variha. Zato nisem čutil in videl, kako smo bili od hitre hoje in vročine vsi premočeni. Gotovo bi bil tudi žejen, ko bi mi misel na sv. mašo ne bila odganjala takih občutkov.

Bodi Ti hvala, vrli gorjanski dušni pastir, za prijazni in gostoljubni sprejem! Kako dobro nam dene, ako najdemo kje prav skrito dobro srce, katerega jednake misli in težnje spoznamo polagoma iz pogovora. Kmalu sem bil spočit, posušen hudega potú in tudi oblečen za v cerkev. In tako sem z veseljem in navdušenjem kakor kak novomašnik pristopil k oltarju.

Sedaj je cerkev prav lična in dosti prostorna za Otličane in bližnje Gorjane. Nekdaj je bilo drugače. Ko sem kot mal dečko prišel prvič semkaj, bila je cerkev slaba in zapuščena, brez lišpa. Tedaj jo je neki vladal jako star „gospod“. A pozneje je udarila vanjo strela in jo razdejala tako, da jo je bilo treba predelati temeljito. Sedanji duhovni pastir je prijatelj ljudstva, pa tudi vede in umetnosti. Zato skrbi, da imajo Gorjani ob nedeljah kaj lepega pred očmi. Dobro dene potniku svetišče v tako samotnem kraju. V samotnem svetišču ti je dvakrat mileje, kakor v velikanskih cerkvah sredi velikih mest.

Duhovni pastir pri „angelcu varihu“ ima sicer skromno pa prijazno bivališče. Vodo kapnico mu daje vodnjak, navadnih pridelkov domače polje, kar je pa treba boljšega, dobi se — seveda za drag denar — iz Ajdovščine. Kako težko je dobiti kaj takega, kar treba voziti, to si bralec lahko misli. Iz Ajdovščine (prav za prav s Ceste) vozi sicer vozna pot v višavo najprej do Predmeje, potem do cerkve, a ovinki so tu neznansko dolgi, torej voznja jako zamudna. Vendar nam je domači gospod izborno postregel in nas okrepčal za daljno pot. Presedeli smo par uric v tako prijateljskih pogovorih, kakor bi bili rodni bratje. Zlasti sem marsikaj zvedel o Otlici in Otličanih, kar mi je pa prijazni gospod pozneje tudi zapisal, zatorej podajem tisto pisanje neizpremenjeno čislanim bralcem.

„Pred malo stoletij je bila planota, star gozd, last kriških grofov. Njih posestva so bila neizmerna. Ves trnovski in idrijski gozd je bil njihov. Grofje so pozvali ptujce, naj bi jim gozd sekali, divjačino lovili in po ravninah živino redili. Drvarji so ob enem svet obdelovali in si koč postavljali. Imena: Pristava, Majerija, Lahov grič, Pergar, Prem in druga pričajo o tem. To naseljevanje se je godilo koncem 17. stoletja ali tudi še prej. Do leta 1760. so bili Gorjani v duhovskih stvaréh pod lokavško cerkvijo. V zapisnikih se bere: Po devetletni pravdi z Lokavcem je bila ustanovljena kuracija „in aspro hoc monte Otelza“ leta 1760. pod knezoškofom Karolom Mihaelom grofom Attemsom pod oblastjo poknežene grofije gradiščansko-goriške. Da je pa duhovnija dobila svojega duhovnega pastirja, pripomogel je pred vsem Anton Jožef Lokar iz Lokavca, bivši župnik v Kamnju, s tem, da je odločil za duhovnega pastirja tisoč goldinarjev nemške veljave s pogojem, da opravlja gorjanski duhovni pastir dvajset svetih maš z jedno obletnico, kar je škofijstvo sprejelo in potrdilo dné 18. mal. travna l. 1766.

Takrat je štela Otlica 62 hišnih števil in 391 duš.

Krstne matice segajo do 1. listop. l. 1765. in kažejo v dveh mesecih dva krščenca. Bil je tukaj prvi duhovnik Andrej Sulligoj do 9. malega travna leta 1766.; 2. Janez Rozman; par mesecev za tem 3. Jožef Trevisan do 17. vel. srpana l. 1767.; 4. Simon Vidoč (malo časa); 5. Štefan Doljak do velikega travna l. 1771.; 6. France Lokar do konca l. 1814., torej 43 let osem mesecev. O njem je zapisano:

Plus quater decem stetit hic qua Presbiter
annis

Locar, vixque ullus pluribus esse potest.

7. Jožef Vidrich do srede mal. travna l. 1853., torej 39 let; 8. Anton Makuc do 1. listopada l. 1868., torej 15 let; 9. Anton Božič do 4. rožnika l. 1873. in 10. od 5. rožnika l. 1873. nadalje je tu France Stepančič, rodом Kraševac.

Ako primerjamo število rojencev prvih desetih let 1766—1775: 127 s številom desetih let po sto letih, t. j. 1866—1875: 384 in s številom zanjih desetih let 1885—1894: 605, vidimo lep napredek.

Otlica je povprečne visokosti 1000 m nad morjem. Zato je podnebje vlažno in mrzlo in ne dá dozoreti več kakor jednemu pridelku, in še ta, ako je poletje deževno, je jako pičel. Ker je podnebje vlažno, pade po zimi mnogo snega. Od sv. Simona do sv. Jurija nas tlači sneg; zapade pa tudi sredi vel. travna, da, tudi 18. rožnika je leta 1884. popolnoma pobelil celo Goro. Ker pa ni pravila brez izjeme, je tudi tukaj zabeležena izjema. Od 13. grudna l. 1778. do 26. mal. travna leta 1779. ni bilo ne dežja, ne snega: strašna suhota, tako, da so morali občinarji hoditi po vodo pod Čaven kakor zase tako tudi za živino. Zime ni bilo čisto nič, jasno nepretrgoma, potem pa je deževalo velikega travna, rožnika, mal. in vel. srpana. Leto je bilo v vsakem obziru dobro za ljudi in za živino.

Ker je podnebje vlažno, zato je poleti ob vsaki meglici dež, mnogokrat s sodrižem in točo; bliskanje in treskanje je na dnevnem redu. Pa kaj poleti! Pozimi dné 11. svečana l. 1879. ob 7. uri zvečer je tresčilo v zvonik pri tukajšnji stari cerkvi, odkrilo ga, četrtno prednje strani cerkve razsulo, skale nad štirideset korakov daleč razmetalo in streho podrlo.¹⁾

Razven nekaterih gozdarjev so vsi prebivalci ubogega kmečkega stanú. Dokler so imeli stare, od kriških grofov podeljene gozdne pravice, pomagali so si Otličani z živinorejo. Ovac, koz in rogate živine je bilo v obilnosti, bilo je več stanarij na Gori. Pasli so kolikor in kjer so hoteli in tudi lesa dobivali v obilici. Bili so časi, ne ravno zlati, pa vendar veliko boljši od sedanjih. Gozdovi so bili še stari in močni, burja ni imela one moči, kakor jo ima danes. Odkar so pa po odvezni postavi ljudem jako skopo oddelili servitutne pravice, gre jim trdo. Ako bi ne bili strpni in delavni, ne bi mogli živeti na Gori. Sedaj za silo životarijo. Ta dela žlice, oni kuhalnice, tretji valjarje in

¹⁾ Ta slučaj je bil povod, da je po večletni želji raznih množ gospod Miha Blaško, mojster lokavški, sezidal novo cerkev, ki je bila blagoslovljena dné 7. velikega srpana l. 1881.; posvečena pa 27. velikega srpana l. 1892. v čast angelom varihom.

žličnike, zopet drugi oselnike, kosja, jarme, koleša, samokolnike, košarice, senene vile in grablje; nekateri kupčujejo z maslom in teleti in tako vidijo in premečejo vendar kak novčič. Večinoma pa gredó po svetu z žago in plankačo v raznih časih v razne kraje. Gorjana dobiš na Koroškem, Štajerskem in Hrvaškem, v Slavoniji in tudi v velikem Marmarošu. Nekateri ostanejo doma in se trpinčijo v trnovskem ali idrijskem gozdu kot tesarji in oglarji. Na Hrvaško gredó navadno meseca vinotoka in se vrnejo, ako jim je bila sreča mila, navadno okoli praznika sv. Jožefa s svojim pičlim zaslužkom, da poplačajo, kolikor se je mnogoštevilna družina v tem času zadolžila v prodajalnicah. A vsi se ne vrnejo. Tako je lani dné 21. prosinca ubilo nekega Franceta Črnigoja, skrbnega gospodarja, očeta peterih maloletnih otrok, zadnje drevo, katero so v šumi posekali.

Ker sem omenil gorjanski priimek, dostavim še nekatere: Bizjak, Bratina, Cibej, Krapež, Velikonja, Vidic, Vidmar, Žonta.

Med 1737 sedanjimi prebivalci je tudi mnogo otrok, in to ni čuda, ker se večkrat pripeti, da mati povije dvojčke. Imamo jih šest parov. Predlanskim je mati povila trojčke, ki so pa umrli, zato pa je imela še pred letom sinka, tako da je imela v jednom letu štiri otroke. Za šolo od 6.—14. leta jih je čez 300. Poučuje se jih v redni šoli na Dolu čez 170, na Otlici pa v šoli za silo 110. Res dober naraščaj! Bog ne daj, da bi odrekel krompir, ker ta je najpoglavitnejši dohodek na Angelski gori. Žita dobé le toliko, da je poznajo in imajo slamo za streho. Sadja ni nikakoršne vrste razven češenj divjakov, in še te obrodé redkoma. Z ozirom na te žalostne razmere je vlada ustanovila na lastne stroške čipkarsko šolo, v kateri se deklice vadijo čipkanja, da si kak novčič prislužijo in vsaj za veliko silo nekoliko opomorejo. Kar je pred 22 leti rekla neka žena, ko so jo vprašali, kako je na Angelski gori, to je gola resnica. Rekla pa je: „E, gospod, pri nas je devet mesecev zima in tri mesece mraz.“

Morda je čitatelj nevoljen, da se v tej gozdni in gorjanski samoti mudimo tako dolgo. Pisatelj teh vrstic pa méni, da pravi opazovalec krajev in ljudij ne gleda na število hiš in razne urade kakega kraja, ampak na prirodni značaj in v duha nepokvarjenega ljudstva. To je vredno opazovanja. V takih samotah pa živí narod res prirodno, govori resnično in naravnost, véde se neprikrito. In to lahko trdim o naših Gorjanih; ni mi torej žal, da sem jim posvetil te vrstice.

(Konec.)

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Ob Plinijevem času je imela cela Afrika samo šest lastnikov. Slobodnega kmeta, obrtnika in delavca niso več poznali. Oglejmo si torej na kratko tiste ideje, ki so povzročile ta propad in ki so dosledno vrgle tudi rimsko državo! Po pravici namreč trdimo, da je s propadom delavskih stanov propadla rimska država.

1. V verskem oziru so se Rimci od punskih vojsk dalje vedno bolj pogrezali v brezboštvo. Norčevali so se iz vere v bogove, tajili so neumrljivost človeške duše. Bili so po večjem brezverski materijalisti. V tem oziru so bili torej prav tistih načel, katere zagovarja socijalna demokracija, samo da niso še poznali „znanstvenih“ kozlov dijalektičnega Hegelovega modroslovja in Darwinove razlage o postanku raznih organskih vrst, med katerimi je seveda najpreje človekovo sorodstvo z opico.

2. V nraavnem oziru so izobraženejši Rimci na glas tajili razloček med dobrim in slabim. Kot namen človeškemu življenju so zagovarjali jedino le slobodno uživanje, neomejeno razbrzdanost vseh strastij. Panem et circenses, v teh besedah je izraženo vse rimsko pravoslovje omenjene dōbe. Telesno uživanje in surova, podla zabava po gledališčih in amfiteatrih je bila vodilna misel za življenje raztrganemu prostaku, ki se je leno klatil po ulicah večnega mesta, in razkošnemu senatorju, ki je na blazinah v družbi razuzdanih tovarišev zapravljaval denar in življenje. Tudi v tem oziru se socijalni demokratje v svojih načelih in nadejih nič ne ločijo od starih Rimljanov.

3. Čudno pa je, da je vkljub temu razritemu pravoslovju rimska država razvila tako krasno logično dovršeno pravo, ki se gledé na logično razvrstitev, na jasno in določno, dasi kratko izražanje, na izcrpljanje vseh možnih razmer po pravici imenuje — ratio scripta (zapisana pamet). Pravniki vseh časov bodo morali vedno in vedno hodit učit se k Rimcu, a priznavali bodo tudi vedno, da ni mogoče prekositi tega njihovega duševnega dela. Poudarjamo pa še jedenkrat, da v rimskem pravu občudujemo le logično izvajanje, da pa s tem nikakor ne zagovarjamo temelja, na katerem sloni. Nasprotno trdimo, da je rimsko pravo v svojih osnovnih trditvah, v svojem celotnem duhu neresnično in zato v vseh ozirih škodljivo posamnemu človeku in družbi. Ker se je vsled absolutističnih željá štavfovskih cesarjev (Friderika I. in II.) uvêdlo rimsko pravo v

krščansko rimsko državo, jeli so se ob tem majati trdni slopovi krščanske stanovske in sploh družabne organizacije, in pričel se je razvoj, katerega žalostne, brez dvojbe tudi že poslednje faze gledamo v sedanjem času. Logike je v rimskem pravu dovolj, a življenja in resnice ni v njegovih glavnih načelih. Ta napačna načela vladajo dandanes pri nas v vseh novodobnih državah, kjer opažamo isto, čemur se čudimo pri starih Rimcih: do sitnosti razvito pravo, ves svet omrežen s samimi paragrafi, a ob tem vendar nikjer reda, vedno manj mirú, vedno manj zadovoljnosti, vedno manj stalnosti, nič sreče, razdejano javno in zasebno življenje.

VII.

(Rimsko pravo. Država in človek. Zloraba oblasti. Dvojna revolucija. Boj med cerkvijo in državo v srednjem veku. Absolutna država; socijalna demokracija in naša dōba.)

Zmote rimskega prava se ne tičejo toliko pravnih zadev in razmer, kolikor nazorov o človeški naravi sploh. V zasebno-pravnih določilih je in ostane rimsko pravo vzorno za vse čase. V tem oziru se torej ne bomo pečali ž njim, marveč hočemo si ogledati le temelj zmote, kakor smo že omenjali.

1. Po zdravega modroslovja naukih je človek središče stvarstvu in družbam. Svet je ustvarjen zanj, sam pa za Boga. Da doseže tem lože svoj namen, vložil mu je Stvarnik v naravo družbeni nagon. Nobena družba torej ni sama sebi namen, marveč namen vsaki je le blaginja njenih udov. Ljudje niso zaradi družbe, pač pa je družba zaradi ljudij. Tega načela niso poznali stari pogani in v tem oziru je staro rimsko pravo najpreje in najhuje zagazilo. Osebna čast in osebno dostojanstvo človekovo se je izgubilo v družbi. Državi je bilo vse podrejeno; država je bila najvišji stvor, kateremu se klanjati je bila najvišja človekova dolžnost. To zmoto smo že videli pri Krečanih, Špartancih in v Platonovi „državi“; splošno lahko rečemo, da se je je držal ves poganski svet in da je šele krščanstvo v tem oziru vrnilo človeški osebnosti naravno veljavo. Stari pogan je živel samo državi, in kdor ni bil sposoben za tako službo, ni imel pravice do življenja. Zato vidimo pri vseh poganih grde posledice tega nauka, katerih ostudnost nas navdaja z grozo. Grki in Rimci moré ali polagajo zverém in pticam v plen slabotne otročiče. Peržani ubijajo starce, Germani koljejo lastne oslabele stariše in uživajo njihovo meso. Največja krepost je požrtvovalnost v državni službi. Salus patriae suprema

lex esto — domovinski blagor je najvišji zakon, to je veljalo v celém svojem obsegu. Krščanska vera pa pravi: Najvišje načelo, kateremu moraš podrediti vsa svoja dejanja in celó svoje misli in želje, je čast božja in tvoje večno izveličanje. Tudi skrb za splošno blaginjo, tudi tvoje domoljubje, ljubezen do države, kateri pripadaš, do narodnosti in do jezika, ki si se ga naučil od svoje matere, mora se ravnati po tem načelu. Poganu je bilo vse sveto, kar je koristilo njegovi državi; kristijanu je le to sveto, kar se zлага z večnim božjim zakonom.

Država je bila poganu nekaj božanstvenega. Zato mu je bila pa tudi oblast, ki je vodila državo, ne samo božjega izvora, marveč prav božja. Rimski cesarji se niso imenovali samo „divi Imperatores“ — božji vladarji, marveč so se prištevali sami bogovom, in podložniki so jih morali po božje častiti. Jedna izmed glavnih pregreh, ki se je očitala prvim kristijanom, je bilo ravno „crimen laesae maiestatis“ — razžaljenje cesarjevega veličanstva, ker so kristijani sicer slušali posvetno oblast, toda stano vitno se branili zažigati kadilo pred njihovimi kipi.

Ko smo govorili o bistvu človeških družb, poudarjali smo z vso odločnostjo pomen oblasti ali avtoritete za vsako družbo. Oblasti smo nadeli ime duša družbe. Ob tej priliki pa moramo ravno tako odločno poudarjati, da si človeška oblast ne sme več prilastovati, nego ji gre. Če se ljudstvo upre zakoniti oblasti, temu pravimo prekucija, revolucija. Toda istotako je revolucija z l o r a b a o b l a s t i. Revolucij ne delajo samo podložniki, marveč tudi vladarji, ne samo tlačeni, marveč tudi gospodujoči stanovi. Zgodovina nas celó uči, da so revolucije od zgoraj vzbudile revolucije nižjih slojev. Brezobzirnemu absolutizmu nekaterih ruskih vladarjev, zlasti od Petra Velikega sém, se je postavil po robu nihilizem; zlorabljen vladarska oblast srednjega veka, zlasti od Friderika I. dalje je rodila grozne socialne in verske prekucije, katerih najpogubnejši po-

znamo pod imenom reformacije; oholost Ljudevita XIV., ki je neprenehoma trdil: „L'État c'est moi“ — jaz sem država —, je položila kalí grozni francoski revoluciji koncem prošlega stoletja.

Med revolucionarje ne štejemo torej samo Kole Rienzija, Robespierrea, Dantona itd., marveč tudi Štavfe, zlasti Friderika II., Petra Velikega, Katarino II., Ljudevita XIV., Napoleona in druge njim jednake siloviteže na vladarskih prestolih. Revolucionarje imenujemo po vsi pravici tudi stare rimske cesarje. Lahko jih imenujemo pričetnike vladarskih prekucuhov. Niso bili podložniki božji, ravnaoč se po volji božji, ne: imenovali so se sami bogove in velevali, naj se jim darujejo žrtve, naj se celó prisega v njihovem imenu.

Ideja pretirane oblasti se vleče kot rdeča nit po vsem rimskem pravu. Krščanstvo je to idejo zavrglo in namesto nje postavilo načelo: Vsak človek je božji služabnik in to službo mora zvrševati po božji volji, naj si bo prostak ali veljak, berač ali bogatin, podložnik ali vladar. Pogansko zmoto so zopet obnovili pravniki, zlasti ko se je v Bologni pričela znamenita pravna visoka šola. Mnogi teh učenjakov niso bili zadovoljni samo s tem, da so brskali po starih rimskih zakonikih in da so raziskavali stare pravne komentare, marveč so hoteli tudi kaj osebnega dobička imeti od tega dela. Priliznjeno so se vtihotapili na cesarski dvor in tam so vladarje kmalu naučili, kako vseobsezajoče in božanstveno je njihovo veličje; zadeli so pri njih ob žilo, katera je v naši skvarjeni naravi najbolj občutljiva — ob samoljubje in s tem so vsplodili nove nazore o državi, o oblasti, o človeku, o cerkvi.

Cerkev smo že imenovali prvo varihinjo pravice in resnice in rekli smo tudi, da je svetost cerkvene oblasti največjega pomena za urejeno družbinsko življenje. Zgodovina nam to potrjuje zlasti v tisti dōbi, ko so se navzemali vladarji napačnega pojma o absolutnosti njihove oblasti.

(Dalje.)

Riharjeva slavnost. Dné 25. vel. srpana so odkrili slavnemu cerkvenemu skladatelju Gregorju Riharju spominsko pločo na njegovi rojstveni hiši v Polhovem Gradcu. S tem se je poslavila stoletnica Riharjevega rojstva. Gospod profesor Anton Kržič je ob tej priliki v kratkem in značilnem govoru opisal zasluge pokojnikove. (Za to priliko imamo tudi mi pripravljen spis o Gr. Riharju ž njegovo podobo.)

Trstenjakova slavnost se je vršila dné 6. t. m. v Št. Juriju na Ščavnici po vsporedu, ki smo ga objavili. Slavnost je bila dostojna tako velikega moža. Na spominski ploči so poleg podatkov o slavlencu vrezane te besede:

*Kdo za napor in trud bi znal,
In kdo poznal trpljenja mero!
Življenje Ti si žrtvoval
Za domovino, znanost, vero.*